

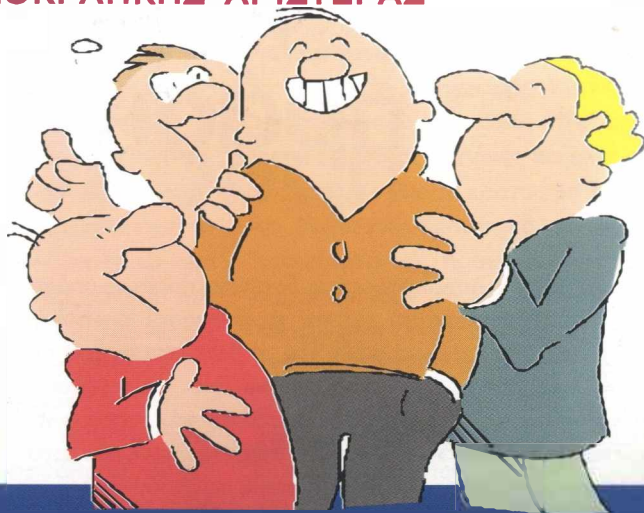
πρωτοβουλία πολιτών

ΤΗΣ ΑΝΑΝΕΩΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

**ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ
ΠΟΛΙΤΩΝ**
ΤΗΣ ΑΝΑΝΕΩΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Τρίμηνο Περιοδικό

Εκδότης
Ηλίας Ευθυμίουπουλος
Δαφνομήλη 48, 106 73 Αθήνα



Μάρτιος 2000

ΓΡΑΦΟΥΝ

Δήμος Τσαντίλης
Το κόκκινο και το πράσινο
Πάνος Πλαγιαννάκος
Μετά τις εκλογές
Γιάννης Καλογήρου-Σταύρος Ιωαννίδης
Οικονομική ανάπτυξη και πολιτικό σύστημα
Νικήτας Λιοναράκης
Οι συν-υπουργοί του μέλλοντος
Ανδρέας Παππάς
Η Ρεinhάσια της Ρογικής
Σωτήρης Βαλντέν
Περί «διεμβολισμών» και ανανέωσης
Αχιλλέας Μητούς
Σκέψεις για την ένταξη στην ΟΝΕ
Σαράντης Λώλος
Τα (μη) μετέωρα βήματα της οικονομίας
Νίκος Διακουλάκης
Επάρκεια πόρων
και αναπτυξιακό αποτέλεσμα
Ηλίας Ευθυμίουπουλος
Μισές και ολόκληρες αλήθειες
για την απασχόληση
Μιχάλης Μοδινός
Βιωσιμότητα:
νέες απαιτήσεις και προοπτικές
Ναπολέων Μαραβέγιας
Αγροτική οικονομία και
ανάπτυξη της υπαίθρου
Γιάννης Τούντας
Ο εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών υγείας
Μυροίνη Ζορμπά
Πολιτική για τον πολιτισμό

Άλλη μια πρωτοβουλία;

Στα χέρια σας κρατάτε την «Πρωτοβουλία». Το έντυπο μιας προσπάθειας που επιχειρεί να εκφράσει την ενεργό και συλλογική παρουσία στις πολιτικές (προεκλογικές και μετεκλογικές) εξελίξεις πολιτών που αφενός ανήκουν στους ιστορικά και πολιτικά προσδιορισμένους χώρους της Ανανεωτικής/Δημοκρατικής Αριστεράς και της Οικολογίας, και αφετέρου υποστηρίζουν τη σημερινή ευρωπαϊκή και εκσυγχρονιστική πορεία και προοπτική της χώρας.

Στο κατώφλι του 21ου αιώνα, η Ελλάδα δεν είναι πιά η Ψωροκώσταινα του (ακόμα και σχετικά πρόσφατου) παρελθόντος. Αντίθετα, αν θέσουμε ως κριτήρια το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης και την εξέλιξη των δημοκρατικών θεσμών, η χώρα μας ανήκει ήδη στην πρώτη κατηγορία της παγκόσμιας κατάταξης. Φυσικά, δεν λείπουν τα προβλήματα, ούτε έχουν ξεπεραστεί πολλές και χρόνιες διαρθρωτικές αδυναμίες και ελλείψεις της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Αποτελεί βαθιά μας πεποίθηση πως η καλύτερη απάντηση στις προκλήσεις των καιρών μπορεί να δοθεί μέσα από το δρόμο των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων, που οδηγούν σε επιτάχυνση και εμπλουτισμό του εκσυγχρονιστικού εγχειρήματος, με οδηγό πάντοτε τις αρχές της ελευθερίας, της πρωτοβουλίας και της αποτελεσματικότητας, σε συνδυασμό με την κοινωνική και οικολογική ευαισθησία, την αλληλεγγύη και την ανεκτικότητα.

Βασική προϋπόθεση για μια σταθερή μεταρρυθμιστική και εκσυγχρονιστική πορεία της χώρας αποτελεί η ενεργός συμμετοχή των πολιτών, η αναβάθμιση της πολιτικής, η συγκρότηση ενός ισχυρού πλειοψηφικού ρεύματος με σαφή εκσυγχρονιστικό και ευρωπαϊκό προσανατολισμό. Στην κατεύθυνση αυτή η «Πρωτοβουλία» φιλοδοξεί να αποτελέσει βήμα διαλόγου, μέσο έκφρασης και επικοινωνίας.

Όσοι επιθυμούν να δηλώσουν την υποστήριξή τους ή τη συμμετοχή τους μπορούν να επικοινωνήσουν με την ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ: τηλ. Fax e-mail: protovul@hol.gr

Το κόκκινο και το πράσινο

Η αφετηρία ήταν διαφορετική. Το αριστερό κίνημα, από την σοσιαλδημοκρατική ως την κομμουνιστική παραλλαγή του, είχε ως κύριο στόχο του να βελτιώσει τη ζωή των «κολασμένων της Γης». Ο εχθρός ήταν «το κεφάλαιο», που ευθυνόταν για την άδικη ανισοκατανομή του παραγόμενου πλούτου και τη διαίρεση της κοινωνίας στους «επάνω», που κατείχαν τα μέσα παραγωγής, και στους «κάτω», που δεν είχαν «τίποτε να χάσουν παρά τις αλυσίδες τους».

Το πράσινο κίνημα ήρθε μετά, όταν στη βάση της κοινωνίας είχαν συντελεστεί βαθιές αλλαγές. Στις πλούσιες χώρες της Ευρώπης οι φτωχοί και καταφρονεμένοι δεν τα είχαν καταφέρει και τόσο άσχημα. Οι ταξικές διαφορές και αντιθέσεις δεν είχαν, βέβαια, εξαλειφθεί. Είχαν, όμως, χάσει την παλιά τους εκρηκτικότητα. Το βιοτικό επίπεδο των ασθενέστερων τάξεων είχε βελτιωθεί και πανίσχυρα συνδικάτα στήριζαν τις κατακτήσεις των εργαζομένων. Σοσιαλδημοκρατικά κόμματα στην εξουσία διαχειρίζονταν την οικονομία με μεγαλύτερη ευαισθησία, το κράτος έγινε «κοινωνικό». Τα εργατικά συνδικάτα είχαν μεταλλαχθεί από ελεγκτές σε συν-διαχειριστές της οικονομικής και της πολιτικής ζωής. Η διάκριση ανάμεσα στους «επάνω» και τους «κάτω» έπαψε να είναι το μοναδικό ερμηνευτικό σχήμα.

Νέα προβλήματα, για τα οποία κανείς δεν ήταν προετοιμασμένος, κατέλαβαν ορμητικά το προσκήνιο. Ο Μάρξ του '68, που είχε προηγηθεί, ήρθε να υπενθυμίσει ότι στις πλούσιες μητροπόλεις εκτός από τον καπιταλισμό υπάρχει και η μοναξιά. Άρχισε να είναι διάχυτο ένα συναίσθημα δυσφορίας για τις αφιλόξενες πόλεις, τον πνιγηρό τους αέρα, τα βρομισμένα ποτάμια, την ομογενοποιημένη ύπαιθρο. Και μαζί με αυτό, ένα νέο είδος κοινωνικής ευαισθησίας. Κάποιοι άρχισαν δειλά να εγκαταλείπουν τις παλιές μανιχαϊστικές ερμηνείες του κόσμου και να κοιτάνε τι συμβαίνει γύρω τους, στο άμεσό τους «περιβάλλον».

Ο αυταρχισμός του σχολείου, η καταπίεση των γυναικών, η ρύπανση και η καταστροφή της φύσης, η περιθωριοποίηση κοινωνικών ομάδων, ο φυλετικός και ο κοινωνικός ρατσισμός, η στενοκεφαλιά αυτών που εξακολουθούσαν να πιστεύ-

ουν στην άνευ όρων και ορίων ανάπτυξη, έγιναν οι νέες κοινωνικές αντιθέσεις. Όχι πια οι εργαζόμενοι αλλά οι άνεργοι και οι περιθωριοποιημένες κοινωνικές και φυλετικές ομάδες ήταν το νέο ιστορικό υποκείμενο. Η οικολογία, από περιθωριακή ενασχόληση μιας δράκας επιστημόνων, έγινε το νέο κοινωνικό πρόταγμα. Μαζί με τη νέα ευαισθησία διαδόθηκε κι ένας νέος διεθνισμός. Η ρύπανση δεν γνωρίζει σύνορα, όπως δεν γνωρίζουν σύνορα η καταπίεση και η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στην αρχή, η παραδοσιακή αριστερά αντέδρασε αλλεργικά. Ποιοι ήταν αυτοί που είχαν το θράσος να αμφισβητούν τους αγώνες και τις κατακτήσεις των εργαζομένων και των εξ ορισμού εκπροσώπων τους; Ποιοι είναι αυτοί που, για να σώσουν τα πουλιά ή κάποιο δέντρακι, θέτουν σε κίνδυνο θέσεις εργασίας;

Η αντιπαράθεση ήταν σκληρή και έγινε σκληρότερη όταν το «πράσινο» κίνημα πήρε κομματική μορφή. Ήταν, όμως, εξαιρετικά γόνιμη και προς τις δύο κατευθύνσεις. Η ευρωπαϊκή αριστερά έχει ενσωματώσει βασικές αρχές του οικολογικού κινήματος, αλλά και οι πράσινοι έχουν μετατοπιστεί από το περιθώριο στο κέντρο της κοινωνίας. Οι διαδοχικές ενεργειακές κρίσεις και τα μεγάλα πλανητικά περιβαλλοντικά προβλήματα (όπως το φαινόμενο του θερμοκηπίου, ή η τρύπα του όζοντος) έδειξαν τα όρια του αναπτυξιακού μοντέλου. Η χρόνια ανεργία κλόνισε την πεποίθηση της ευρωπαϊκής αριστεράς ότι η ανάπτυξη θα εξασφαλίσει την πλήρη απασχόληση. Αργά αλλά σταθερά, τα μεγάλα ευρωπαϊκά συνδικάτα πείστηκαν ότι η απασχόληση δεν κινδυνεύει από μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά από την υποκατάσταση της (ακριβής) εργασίας από τις (φθηνές) μηχανές. Οι πράσινοι αναγκάστηκαν με τη σειρά τους να αποδεχθούν, ως ένα βαθμό, την «τυραννία» της αρχής της πραγματικότητας. Στόχοι όπως η μηδενική ανάπτυξη και το εν μία νυκτί κλείσιμο όλων των πυρηνικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής έχουν σήμερα εγκαταλειφθεί.

Η αντιπαράθεση, ωστόσο, παραμένει. Έχει, όμως, αμβλυνθεί από τη συνεργασία σε κυβερνήσεις πρασινοκόκκινων συνασπισμών, όπως στη Γερμανία, ή την de facto ανάληψη ελεγκτικών ή συμβουλευτικών αρμοδιοτήτων από μη κυβερνητικές οργανώσεις, όπως στη Μεγάλη Βρετανία.

Οι λεπτομέρειες και η διαφορετική πολιτική καταγωγή εξακολουθούν να διχάζουν. Όμως, στα μεγάλα θέματα υπάρχει σύμπνοια, έχουν αναπτυχθεί κοινές ευαισθησίες. Η ευρωπαϊκή αριστερά έχει ανάγκη τη συνεργασία με το οικολογικό κίνημα (είτε αυτό εκφράζεται κομματικά, είτε ως κίνημα πολιτών), για να ξαναβρεί τον ξεχασμένο διεθνισμό της και τον «ριζοσπαστικό ουμανισμό της», αυτόν που ο Μαρξ ταύτιζε με έναν «πλήρως αναπτυγμένο νατουραλισμό». Από την άλλη, το οικολογικό κίνημα έχει ανάγκη την αριστερά, για να μην παραμείνει κοινωνικά και πολιτικά μετέωρο κίνημα διαμαρτυρίας, αλλά να εκφράσει αυτόν τον «ριζοσπαστικό νατουραλισμό» που ο Μαρξ ταύτιζε με έναν «πλήρως αναπτυγμένο ουμανισμό».



του Δήμου Τσαντίλη

Μετά τις εκλογές

του Πάνου Πλαγιαννόκου

Οι επερχόμενες εκλογές ασφαλώς και είναι κρίσιμες για το ΠΑΣΟΚ και τον πρωθυπουργό Κώστα Σημίτη. Όχι μόνο επειδή τίθενται υπό την κρίση του ελληνικού λαού τα πεπραγμένα της κυβέρνησης Σημίτη, όπως βέβαια και οι θέσεις όλων των πολιτικών κομμάτων, σε μια σημαντική χρονική στιγμή (επικείμενη ένταξη στην ΟΝΕ), αλλά και επειδή η επομένη των εκλογών θα διαμορφώσει εντελώς νέο πολιτικό τοπίο.

Θεωρώντας ως πιθανότερο αποτέλεσμα την εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ, ο σημερινός πρωθυπουργός θα είναι ο αναμφισβήτητος κυρίαρχος των πολιτικών πραγμάτων της χώρας. Σε αυτά τα συμφραζόμενα, θα πρέπει να τομήσει αμέσως τις αναγκαίες τομές τόσο στην κυβέρνηση όσο και στο κόμμα, να δρομολογήσει χωρίς καμιά καθυστέρηση τις εξελίξεις που θα οδηγήσουν στην ουσιαστική ανασύνθεση του κεντροαριστερού χώρου και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας.

Με δεδομένη την εμπειρία της προηγούμενης τετραετίας, είναι σαφές ότι ο Κ. Σημίτης χρειάζεται τη συνδρομή νέων δυνάμεων, σε όλα σχεδόν τα επίπεδα, ώστε να δημιουργηθεί η «κρίσιμη μάζα» που απαιτείται για την αποτελεσματική προώθηση του κυβερνητικού έργου, ιδιαίτερα σε τομείς που άπτονται της καθημερινής ζωής του πολίτη.

Είναι αλήθεια πως σε αυτά τα ζητήματα τα αποτελέσματα του κυβερνητικού έργου είναι μάλλον πενιχρά. Και τούτο όχι μόνο εξαιτίας των ικανοτήτων ή μη συγκεκριμένων προσώπων, αλλά κυρίως επειδή η άσκηση πολιτικής συχνά συγχέεται με το «φαίνεσθαι», και όχι με το «πράττειν». Στη χώρα μας έχει επικρατήσει η εντύπωση ότι η αντιμετώπιση των προβλημάτων αφορά κυρίως τον τρόπο προβολής εξαγγελιών στα ΜΜΕ, και λιγότερο την επιτυχή προώθηση και εφαρμογή των

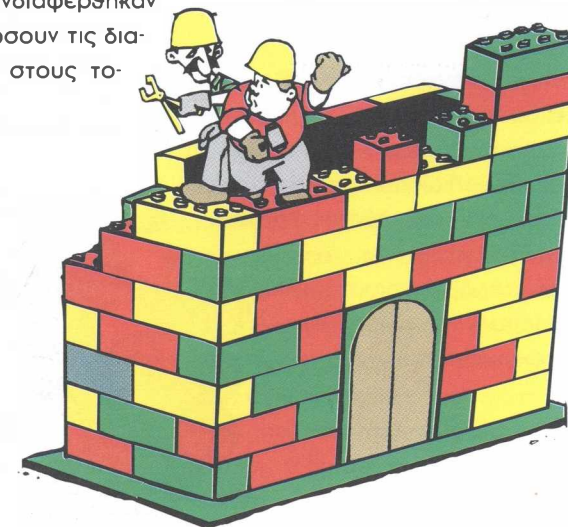
ίδιων των παρεμβάσεων. Αυτή η στρέβλωση οδηγεί πολλά στελέχη να ενδιαφέρονται πρωτίστως για την ευμενή υποδοχή των απόγεών τους από τα ΜΜΕ, και δευτερευόντως για την ουσιαστική επίλυση των προβλημάτων.

Απαιτείται, λοιπόν, αξιοκρατική επιλογή κυβερνητικών στελεχών και αλλαγή νοοτροπίας στην άσκηση των καθηκόντων τους. Σε αυτή την κατεύθυνση η ευθύνη του πρωθυπουργού είναι μεγάλη. Το «άλλο» ήθος και ύψος διακυβέρνησης πρέπει να γίνει ορατό δια γυμνού οφθαλμού, σε καθημερινή βάση, απ' όλους τους πολίτες. Οι υπουργοί και τα κυβερνητικά στελέχη οφείλουν να επεξεργάζονται ολοκληρωμένη πολιτική για τους τομείς ευθύνης τους, και όχι να εξαγγέλλουν μέτρα χωρίς προηγουμένως να έχουν μελετήσει λεπτομερώς τον τρόπο υλοποίησής τους.

Η επιτυχής διοίκηση ενός υπουργείου απαιτεί όχι μόνο την παρουσία ικανών συμβούλων, αλλά και την ουσιαστική ενεργοποίηση και συμμετοχή των υπαλλήλων. Και ναι μεν η κακή κατάσταση της δημόσιας διοίκησης μπορεί να λειτουργεί ως άλλοθι, αλλά είναι επίσης γεγονός ότι ελάχιστα κυβερνητικά στελέχη ενδιαφέρθηκαν πραγματικά να βελτιώσουν τις διαδικασίες λειτουργίας στους τομείς ευθύνης τους.

Είναι λοιπόν σαφές, με δεδομένες μάλιστα τις υποχρεώσεις της χώρας από το Πρόγραμμα Σύγκλισης και την είσοδο στην ΟΝΕ, ότι οι απαιτήσεις μετά τις εκλογές θα είναι αυξημένες. Το ίδιο το κράτος θα πρέπει να βελτιώσει θεαματικά την παραγωγικότητά του, προκειμένου να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη από την ένταξη στην ΟΝΕ, αλλά και από το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης.

Για όλους αυτούς τους λόγους, το εγχείρημα του προοδευτικού εκσυγχρονισμού του ελληνικού κράτους και της ελληνικής κοινωνίας δεν μπορεί να το διεκπεραιώσει με επιτυχία το κυβερνητικό κόμμα μόνο του. Είναι αναγκαίο ο Κώστας Σημίτης να αναλάβει εγκαίρως τις κατάλληλες πρωτοβουλίες, ώστε να εξασφαλίσει τη σύμπραξη όλων όσοι πιστεύουν σε αυτή την προσπάθεια. Κυρίως, όμως, οφείλει να διασφαλίσει την ενεργητική υποστήριξη της κοινωνίας. Η βελτίωση της ποιότητας ζωής και του επιπέδου της καθημερινότητας είναι υπόθεση όλων μας. Κι αυτό το στοίχημα θα πρέπει να κερδηθεί οπωσδήποτε την επόμενη τετραετία.



Οικονομική ανάπτυξη και πολιτικό σύστημα

των Γιάννη Καλογήρου
Σταύρου Ιωαννίδη

Στην αυγή της νέας χιλιετίας, η Ελλάδα βρίσκεται υψηλότερα παρά ποτέ στην παγκόσμια κατάταξη από πλευράς οικονομικής ανάπτυξης. Η εικόνα της Ψωροκώσταινας μοιάζει πια με ξεθωριασμένη φωτογραφία από το παρελθόν. Αυτό που, όμως, έχει σήμερα σημασία είναι η θέση της Ελλάδας στη μετά την ΟΝΕ εποχή. Άλλωστε, το ζήτημα δεν είναι να είμαστε στην πρώτη κατηγορία των αναπτυγμένων χωρών ως ουραγοί, αλλά και να βελτιωθεί η σχετική θέση της χώρας στο πλαίσιο αυτής της ομάδας χωρών.

Η ελληνική περίπτωση αποτελεί τυπικό παράδειγμα «ενδιάμεσης» οικονομίας. Ενός συστήματος, δηλαδή, που η εξέλιξή του δεν το κατατάσσει ούτε στον ηγετικό πυρήνα των αναπτυγμένων οικονομιών, αλλά ούτε και στις αναδυόμενες οικονομίες. Έτσι, το ελληνικό παραγωγικό σύστημα καλείται να επιλέξει ανάμεσα σε δύο στρατηγικά ενδεχόμενα: α) να εξελιχθεί σε παραγωγό χαμηλού κόστους, που αγοράζει εισροές από οπουδήποτε μπορεί και αναπτύσσει την παραγωγική του δραστηριότητα σε οποιοδήποτε γεωγραφικό χώρο οι συνθήκες είναι ευνοϊκότερες· ή β) να εξελιχθεί σε παραγωγό με έμφαση στην ποιότητα, τα αναβαθμισμένα προϊόντα, και τις εξειδικευμένες αγορές. Σήμερα, συναντά κανείς και τις δύο στρατηγικές να ακολουθούνται από διαφορετικά τμήματα του ελληνικού παραγωγικού συστήματος.

Φαίνεται πάντως ότι η ελληνική οικονομία στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, και ιδιαίτερα στο δεύτερο μισό της, ακολούθησε πορεία που ενισχύει τη δεύτερη στρατηγική. Πορεία θεμελιωδών μετασχηματισμών, με την προώθηση βασικών αναδιορθώσεων, με δημιουργία νέων δραστηριοτήτων και ανάδυση νέων οικονομικών υποκειμένων:



- Σχηματίζονται νέοι τομείς οικονομικής δραστηριότητας και δημιουργούνται νέα οικονομικά υποκείμενα, μέσω της απελευθέρωσης των αγορών και της εισαγωγής του ανταγωνισμού.

- Αναδιορθώνεται ο τραπεζικός τομέας μέσω μιας συνδυασμένης διαδικασίας ιδωτικοποιήσεων, εξαγορών, συγχωνεύσεων και αναδιοργανώσεων.

- Η ενίσχυση του παραγωγικού τομέα της οικονομίας αποτελεί τη μία όψη της θετικής λειτουργίας του χρηματιστηρίου. Η άλλη όψη είναι το πρωτόγνωρο γεγονός της τεράστιας συμμετοχής σημαντικού μέρους του πληθυσμού.

- Ανασυγκροτούνται, εκσυγχρονίζονται και εδραϊώνονται επιχειρηματικοί όμιλοι, μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων σε μια σειρά από κλάδους (τρόφιμα, μεταλλουργία, μη μεταλλικά ορυκτά, κατασκευαστικός τομέας, λιανικό εμπόριο).

- Αυξάνεται η εξωστρέφεια των επιχειρήσεων. Λίγα χρόνια πριν, η επιλογή της συνεργασίας αποτελούσε για τις περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις ελάχιστα επιθυμητή στρατηγική, ενώ η πώληση πακέτου μετοχών της επιχείρησης ήταν αδιανόητη κίνηση.

- Δημιουργείται σταδιακά μια κρίσιμη μάζα στελεχών για την προώθηση της νέας αναπτυξιακής προσπάθειας. Συγκροτείται έτσι ένα νέο αξιόλογο ανθρώπινο δυναμικό, με εξειδίκευση στους τομείς της διοίκησης επιχειρήσεων, της οργάνωσης και διαχείρισης έργων, της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών.

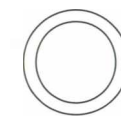
- Διαμορφώνεται ένα νέο μακροοικονομικό και ευρύτερο περιβάλλον, καθώς και νέο κλίμα για την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Μπορούμε, λοιπόν, να μιλάμε με σχετική βεβαιότητα για ένα νέο αναπτυξιακό κύμα που γνωρίζει η χώρα, μετά το προηγούμενο κύμα εκβιομηχάνισης της δεκαετίας του 1960. Το ερώτημα που τίθεται σήμερα είναι με ποιες προϋποθέσεις η αναπτυξιακή αυτή ορμή μπορεί να διατηρηθεί και να επιταχυνθεί. Λόγοι χώρου, αλλά και πολιτικής συγκυρίας την οποία διανύουμε, επιβάλλουν να εστιάσουμε σε μία μόνο, αλλά εξαιρετικά σημαντική προϋπόθεση για τη συνέχιση και εμβάθυνση αυτής της αναπτυξιακής πορείας: **την ανάγκη αναμόρφωσης του πολιτικού συστήματος.**

ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Οι συν-υπουργοί του μέλλοντος

του Νικήτα Λιοναράκη

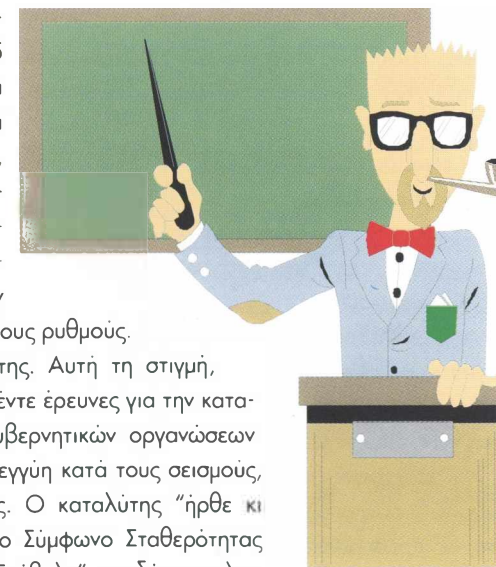


Ο κίνδυνος πλέον είναι μέγας! Το πάθημα των χιλιάδων σοβιετολόγων της δεκαετίας του 1980 και των κοινωνιολογιστών του 1990 στις ΗΠΑ επαναλαμβάνεται έκτοτε συνεχώς. Μια ολόκληρη αυτοκρατορία διαλυόταν, ενώ οι πρώτοι δεν είχαν πάρει μυρωδιά! Και οι «μαύροι μουσουλμάνοι» του Λ. Φάρακαν έφταναν τα πολλά εκατομμύρια, όταν οι δεύτεροι τούς ήθελαν μόνο λίγες χιλιάδες! Η αδυναμία της πολιτικής να συλλάβει διεργασίες εκτός θεσμών, κυρίως όταν αυτές εξελίσσονται σε επίπεδο μικροκλίμακας, εμποδίζει την παρακολούθηση των εξελίξεων. Ιδιαίτερα μετά την εισβολή της κοινωνίας των πολιτών σε χώρους τους οποίους μονοπωλούσε, ως πρόσφατα, η «πολιτική κοινωνία».

Ο κίνδυνος να συμβαίνουν γεγονότα, την ύπαρξη των οποίων ο κόσμος «έχει τούμπανο» και οι έχοντες την ευθύνη των δημοσίων υποθέσεων «κρυφό καμάρι», είναι μεγάλος. Το πρόβλημα αποκτά εκρηκτικές διαστάσεις σε επίπεδο άσκησης κυβερνητικής πολιτικής. Με δεδομένο ότι η πραγματικότητα πλέον συνδιαμορφώνεται με τη σύμπραξη και των αναρίθμητων φορέων της κοινωνίας των πολιτών, το ενδεχόμενο μιας κυβέρνησης που δεν θα κυβερνά και υπουργείων που θα διαχειρίζονται κλάσμα μόνο –και μάλιστα, συνεχώς συρρικνούμενο– των δημοσίων υποθέσεων, δεν αποτελεί πια σενάριο επιστημονικής φαντασίας.

Το καμπανάκι άρχισε να κτυπά στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Όταν διαπρεπείς κοινωνικοί επιστήμονες (Ν. Μουζέλης, Ν. Διαμαντούρος, Κ. Τσουκάλας, κ.ά.), διαπίστωσαν την ταχεία ανάπτυξη της –εν πολλοίς ανύπαρκτης έως τότε στη χώρα μας– κοινωνίας των πολιτών. Το καμπανάκι έγινε σοκ από τα αποτελέσματα μιας έρευνας. Το καλοκαίρι του 1999, η Ειρ. Παναγιωτίδου (από το I.S.E), με την ενίσχυση του υπουργείου Υγείας, κατέγραφε περισσότερες από 3.500 «μη κρατικές/εθελοντικές οργανώσεις», οι οποίες δαπανούσαν (κατά προσέγγιση) περί τα 35 δισ. για κοινωνική φροντίδα! Μέχρι τότε, όλοι είχαν την ψευδαίσθηση ότι οι οργανώσεις αυτές ήταν «ελάχιστες, με ελάχιστη συμβολή στην αντιμετώπιση των προβλημάτων». Κανείς –ούτε οι πλέον αισιόδοξοι– δεν φανταζόταν ότι η ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών προχωρούσε με τόσο ραγδαίους ρυθμούς.

Το σοκ λειτούργησε ως καταλύτης. Αυτή τη στιγμή, βρίσκονται εν εξελίξει τουλάχιστον πέντε έρευνες για την καταγραφή της κινητικότητας των μη κυβερνητικών οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.): εξωτερική πολιτική, αλληλεγγύη κατά τους σεισμούς, περιβάλλον, πολιτιστικά, ταυτότητες. Ο καταλύτης «ήρθε κι έδεσε» με τη συγκυρία. Το περίφημο Σύμφωνο Σταθερότητας στη Ν. Α. Ευρώπη ήταν η σταγόνα. «Επέβαλε», σχεδόν αποκλει-



στικά, τη διαχείριση όλων των σταθεροποιητικών προγραμμάτων από μη κυβερνητικούς οργανισμούς (δίκτυα, επιχειρήσεις, κινήσεις πολιτών, ινστιτούτα, κ.λπ).

Ποια είναι, όμως, αυτή η κοινωνία; Και πώς θα αναλάβουν οι χιλιάδες φορείς της τέτοιας σημασίας έργου; Το σημερινό «αδιέξοδο» αξιολογών στελεχών του υπουργείου Εξωτερικών (τα οποία έχουν υπέρ αυτών ότι τουλάχιστον κατάλαβαν το αδιέξοδο των γνωστών μεθοδολογικών εργαλείων της πολιτικής και αγωνιωδώς αναζητούν τη σύνδεση με την κοινωνία των πολιτών) δείχνει το μελλοντικό πρόβλημα κάθε κρατικής αρχής.

Δεν γνωρίζω τη στιγμή που θα ορίσει ο ιστορικός του μέλλοντος ως αφετηρία για το τέλος του μοντέλου κρατικής οργάνωσης που γνωρίσαμε τους δύο τελευταίους αιώνες στην Ελλάδα. Πιθανολογώ, όμως, ότι το 1999 έχει μεγάλες πιθανότητες να επικρατήσει. Τρεις μεγάλες θεσμικές καινοτομίες ανίχνευσης συμπραξιών με την κοινωνία των πολιτών εγκαινιάστηκαν πέρυσι. Η πρώτη με πρωτοβουλία του πρωθυπουργού, η δεύτερη από ένα νόμο και μία απόφαση του Γ. Παπανδρέου, και η τρίτη με νόμο του υπουργείου Προνοίας. Με

την πρώτη, δημιουργήθηκε η αυτόνομη Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Στο ΥΠ.ΕΞ., η ειδική υπηρεσία σύνδεσης (ΥΔΑΣ) με τις ανθρωπιστικές Μ.Κ.Ο. καθιέρωσε τη μέσω αυτών άσκηση εξωτερικής πολιτικής. Παράλληλα, η επιτροπή για τη «συνεργασία των Μ.Κ.Ο. και της κοινωνίας των πολιτών σε θέματα εξωτερικής πολιτικής» άνοιξε το δρόμο για άσκηση «διπλωματίας των πολιτών». Τελευταία θεσμική μεταρρύθμιση, η δημιουργία Εθνικής Επιτροπής για τον Εθελοντισμό και οι δυνατότητες χρηματοδότησης για «άσκηση κοινωνικής φροντίδας».

Για τους εκσυγχρονιστές όλων των αποχρώσεων, ο δρόμος έχει ανοίξει. Ζητούμενο παραμένει η τόλμη.

Η λεηλασία της λογικής

του Ανδρέα Παππά

Τα τελευταία χρόνια ακούει ή διαβάζει κανείς κατά κόρον ότι το ΠΑΣΟΚ «διεμβολίζει» τον Συνασπισμό, ή «λεηλατεί» τις ψήφους του, λες και οι ψήφοι είναι ιδιόκτητες και κάθε προσπάθεια απόσπασής τους από τον «νόμιμο ιδιοκτήτη» τους είναι κατάφωρα παράνομη ή καταχρηστική!

Όμως, η πολιτική είναι ένα ανοιχτό παιχνίδι στο οποίο κάθε «παίκτης» προσπαθεί να αποσπάσει, να «λεηλατήσει» δηλαδή (κι ας αφήσουμε την τρομοκρατία των λέξεων) τις ψήφους του άλλου. Οι ψήφοι είναι εκεί, στην πολιτική αγορά, και όποιος διαθέτει πεισιτικότερα και ελκυστικότερα επιχειρήματα τις κερδίζει. Ο καθένας κατεβαίνει στον πολιτικό στίβο με το πρόγραμμά του, τις ιδέες του, τον ηγέτη του, με ό,τι τέλος πάντων διαθέτει, και όποιος είναι (πολιτικά) πιο «μάγκας» κερδίζει. Όλα τα άλλα είναι απλώς εκ του πονηρού, ή αλλιώς εκ του... παραλόγου.

Ασφαλώς και το ΠΑΣΟΚ φιλοδοξεί να «λεηλατήσει» τις ψήφους του Συνασπισμού. Όπως, άλλωστε, και τις ψήφους της Νέας Δημοκρατίας, και του ΔΗΚΚΙ, και του ΚΚΕ. Επίσης ασφαλώς –και νομίμως– ο Συνασπισμός θα ήθελε να «λεηλατήσει» τις ψήφους του ΠΑΣΟΚ, του ΚΚΕ, κ.ο.κ. Και η Ν.Δ. θα τις ήθελε πολύ τις ψήφους του ΠΑΣΟΚ, και το ΔΗΚΚΙ, και οι Κυνηγοί, και ο Βεργής, και κάθε πικραμένος. So what, που λέγανε και στο χωριό μου. Αν δεν κάνω λάθος και αν δεν με απατά η μνήμη μου, γι' αυτό ακριβώς γίνονται οι εκλογές. Για να έχουν τη δυνατότητα οι πολίτες να επιλέξουν προγράμματα, πρόσωπα, κόμματα σε τελική ανάλυση.

Δηλαδή, το ΚΚΕ και η ΕΑΡ το 1989-90 δεν φιλοδοξούσαν να «λεηλατήσουν» τις ψήφους του ΠΑΣΟΚ; Ασφαλώς, και καλά έκαναν. Η ΕΔΑ το 1958 δεν «λεηλάτησε» τις ψήφους του Κέντρου, αφήνοντάς τα στα κρύα του λουτρού; Το «διεμβόλιασε», και πολύ καλά έκανε. Μαγκιά της! Αλλά και η Ένωση Κέντρου το 1963 και 1964 «διεμβόλιασε» την ΕΔΑ και απέσπασε σημαντικό μέρος από τους ψηφοφόρους «της» του 1958. Μαγκιά της κι αυτής! Και ο Καραμανλής το 1974 «διεμβόλιασε», και ο Παπανδρέου το 1981, και αυτό θα γίνεται εις τους αιώνες των αιώνων (αμήν), όσο θα ισχύουν οι κανόνες της δημοκρατίας και θα υπάρχουν εκλογές.

Μήπως, όμως, δεν πρόκειται μόνο για τον «ύπνο της λογικής που γεννά [κατά Γκόγια] τέρατα»; Μήπως πίσω από παρόμοιες διατυπώσεις και αντιλήψεις κρύβεται και μια ιδιοκτησιακή, βαθύτατα αντιδημοκρατική σε τελική ανάλυση, σχέση με τους ψηφοφόρους; Αυτοί εδώ, με άλλα λόγια, είναι «οι δικοί μου». Ανήκουν στη δική μου στάνη, στο δικό μου μαντρί. Αν κάποιος τολμήσει να προτιμήσει το διπλανό πολιτικό κόμμα, γιατί πιστεύει ότι σήμερα «τα λέει καλύτερα» και ωφελεί τη χώρα περισσότερο, αυτομάτως πρέπει να αποκρηχθεί μετά βδελυγμίας, να σπιλωθεί ως «αποστάτης», να του αποδοθούν ιδιότητες ή δόλιες προθέσεις.

Από το ΚΚΕ, έτσι ή αλλιώς, δεν περιμένει κανείς «καλλιγραφίες». Ούτε το κρυβουν, άλλωστε, οι άνθρωποι, ότι κατά την αντίληψή τους τα μέλη και οι οπαδοί είναι περίπου ιδιοκτησία του κόμματος, το οποίο, έχοντας αναλάβει εργολαβικά την πολιτική εκπροσώπησή τους, τους κινητοποιεί και τους αξιοποιεί κατά το δοκούν. Ο Συνασπισμός, όμως;

Με ορισμένους από τους συντρόφους του Συνασπισμού (ευτυχώς όχι με όλους, και το εννοώ πολιτικά) οι δρόμοι μας είναι βέβαιο ότι αργά ή γρήγορα θα ξανασυναντηθούν. Ώς τότε, ας προσπαθήσουμε τουλάχιστον να διατηρήσουμε, ένθεν κακείθεν, τα κεκτημένα –τα αυτονόητα, θα έλεγα– της κοινής μας πολιτικής κουλτούρας.

Περί «διεμβολισμών» και ανανέωσης

Αναταραχή φαίνεται να προκαλεί στον πρόεδρο και σε ηγετικά στελέχη του Συνασπισμού η πρωτοβουλία πολιτών που προέρχονται από το χώρο της ανανεωτικής αριστεράς να υποστηρίζουν την κυβέρνηση Σημίτη. Κι αυτό, παρά τα όσα η ίδια ηγεσία ισχυρίζεται για το σήμαντο της πρωτοβουλίας.

Η πολιτική αντιπαράθεση και θεμιτή είναι και χρήσιμη. Στην προκειμένη, όμως, περίπτωση υπάρχει εκτροχιασμός από το χώρο της πολιτικής σε επιθέσεις που στοχεύουν την υπόληψή μας. Η «κριτική» συνοψίζεται σε χυδαίες κατηγορίες περί «εξαγοράς» από το ΠΑΣΟΚ, σε συνδυασμό με μια κλαψιάρικη συναισθηματική επίκληση στο Ρηγίτικο και ανανεωτικό παρελθόν μας, που τάχα το εγκαταλείψαμε. Επειδή τις τελευταίες μέρες το κακό παράγινε, θεωρώ σκόπιμο να διατυπώσω ορισμένες σκέψεις.

Ο τόπος είναι μικρός και όλοι λίγο-πολύ γνωρίζομαστε. Όλοι γνωρίζουμε ποιοι καθορίζουν τις πολιτικές τους τοποθετήσεις με βάση ανταλλάγματα και ποιοι όχι. «Εξαγορά» δεν υπάρχει όταν στηρίζεις το κόμμα που σε εκφράζει καλύτερα, αλλά όταν λες άλλα από αυτά που πιστεύεις ώστε να αποκτήσεις ή να διατηρήσεις μια θέση. Τώρα, αν κάποιος έχοντας εθιστεί επί δεκαετίες στην πολιτική του περιθωρίου, θεωρούν την επαφή με κόμματα που ασκούν εξουσία εξ ορισμού ύποπτη και προτιμούν την ηγετική ομάδα του ΣΥΝ και τα πολιτικά της ήθη, αυτό αφορά τους ίδιους.

Η φιλολογία περί «διεμβολισμού» είναι προσβλητική. Προέρχεται από όσους μάς θεωρούν «κουκιά» τους και ιδιοκτησία τους. Αδυνατούν να σεβαστούν την κρίση μας όταν τους εγκαταλείψουμε και επινοούν αποπλανήσεις και συνδιαλλαγές –οι ίδιοι, βέβαια, ποτέ δεν είχαν αναστολές όταν υποδέχονταν στελέχη από άλλους χώρους.

Ας ερθουμε τώρα στις επικλήσεις του ανανεωτικού παρελθόντος.

Καταρχάς, όλοι μας διατηρούμε έντονη συναισθηματική σχέση με αυτό μας το παρελθόν, ιδίως το αντιδικτατορικό. Κάποιοι φίλοι πολύ κακά πράττουν να το καπηλεύονται για



να υπηρετήσουν εκλογικές σκοπιμότητες. Και δεν αναφέρομαι φυσικά σε πολιτικούς σώγαμους, που με περισσό θράσος επικαλούνται ένα παρελθόν που δεν είναι δικό τους.

Δεύτερον, ένα σημαντικό μέρος από αυτό το παρελθόν μας πρέπει να το ξεπεράσουμε. Κατά τα τελευταία 30 χρόνια πολλά πράγματα συνέβησαν στον κόσμο και στην αριστερά. Ανάμεσά τους, και η κατάρρευση του κομμουνισμού. Το ανανεωτικό κομμουνιστικό κίνημα απέτυχε πρώτιστα όχι για λόγους τακτικής, ούτε βέβαια επειδή ήταν ανανεωτικό, αλλά επειδή ήταν κομμουνιστικό. Το περίεργο είναι ότι, ενώ αυτό είχε σχεδόν κατανοηθεί ήδη το 1986 με την ΕΑΡ, ο Συνασπισμός έλκεται ολοένα και περισσότερο απ' όσα κατέρρευσαν μάλλον παρά απ' όσα αξίζει να κρατηθούν.

Τρίτον, ας θυμίσω σε γνήσιους και κροκοδείλιους νοσταλγούς ότι, κατά την περίοδο που επικαλούνται, όλοι μας αναφερόμασταν πολιτικά και ιδεολογικά στο Ιταλικό ΚΚ. Το κόμμα αυτό είναι σήμερα ένα μεγάλο σοσιαλδημοκρατικό, ευρωπαϊκό κόμμα εξουσίας. Δικαίωμα του καθενός είναι να θεωρεί ότι το PCI πρόδωσε τον εαυτό του, αλλά και δικαίωμα δικό μου είναι να θεωρώ ότι ο σημερινός ΣΥΝ εγκατέλειψε τις πιο φωτεινές πλευρές του ΚΚΕ Εσωτερικού, ότι οι δικές μου απόψεις είναι πιο «συνεπείς» προς το κομμάτι της ιστορίας μας που άντεξε στο χρόνο.

Η ανανεωτική αριστερά στην Ελλάδα είχε

αρχίσει μian ανάλογη πορεία με αυτήν του ΙΚΚ. Την ανέκοψε, και σήμερα ο ΣΥΝ σε ορισμένα ζητήματα βρίσκεται πίσω και από το ΚΚΕ Εσωτερικού. Ο ΣΥΝ αντιμάχεται τη σοσιαλδημοκρατική πολιτική και δηλώνει παγερό αδιάφορος στη μάχη που διεξάγεται στον κυβερνητικό χώρο ανάμεσα στον εκσυγχρονισμό και τη λαϊκίστικη αρτηριοσκληρώση. Κι αυτό είναι λογικό, γιατί σε πολλά σημεία είναι πιο κοντά στο ΔΗΚΚΙ (αν όχι και στο ΚΚΕ) παρά στον εκσυγχρονισμό.

Αν ο ΣΥΝ στήριζε με συνέπεια τον εκσυγχρονισμό, σκούσε από αυτή τη σκοπιά κριτική στο ΠΑΣΟΚ, και συνεπώς πρέσβευε μια πορεία σύγκλισης με την πολιτική Σημίτη, θα είχε για μένα λόγο ύπαρξης. Ο καθένας, όμως, γνωρίζει ότι μεγάλο μέρος του ΣΥΝ βρίσκεται στην ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση, ότι η ηγεσία του προσπαθεί να συμβιβάσει τα ασυμβίβαστα με μόνο στόχο την επιβίωση, υιοθετώντας γι' αυτό την πιο στείρα αντιπολιτευτική γραμμή. Θεμιτό κι αυτό, αλλά –ας μου επιτραπεί– ξένο προς το ανανεωτικό μας παρελθόν, ή τουλάχιστον προς τις πλευρές του που πιστεύω πως (πρέπει να) νοσταλγούμε.

Συνοψίζοντας:

- Κάποιοι από όσους πορεύτηκαν πολλά χρόνια μαζί στο Ρήγα και το ΚΚΕ Εσ. κρίνουμε ότι ο ΣΥΝ δεν μας εκπροσωπεί πια, ενώ αντίθετα εκφραζόμαστε περισσότερο από την πολιτική Σημίτη.

- Ισχυριζόμαστε ότι η στάση μας αυτή είναι συνεπής με την ιστορία μας, συστατικό στοιχείο της οποίας ήταν και η απόρριψη της προσκόλλησης στο παρελθόν. Σε κανέναν δεν αναγνωρίζουμε το copyright της ανανεωτικής αριστεράς, και ακόμα λιγότερο το δικαίωμα να εκχυδαίζει τις επιλογές μας χρησιμοποιώντας σταλινική μεθοδολογία.

- Έχουμε, τέλος, την πεποίθηση ότι στο όχι και τόσο μακρινό μέλλον θα συμπορευτούμε πάλι με πολλούς από τους παλιούς μας συντρόφους, που θα αντιληφθούν την αδιέξοδη πορεία του σημερινού Συνασπισμού.

ΥΓ. Το κείμενο αυτό αρνήθηκε να δημοσιεύσει η Αυγή, που ωστόσο δημοσιεύει επί βδομάδες τώρα ομιλίες, άρθρα και σχολία με επιθέσεις εναντίον μας.

Τα όρια ανάμεσα στην πολιτική και την οικονομία είναι –και ήταν πάντοτε– δυσδιάκριτα, μια και οι πολιτικές επιπτώσεις των μεγάλων οικονομικών αποφάσεων και οι οικονομικές συνέπειες της πολιτικής είναι πάντοτε αλληλένδετες. Εκείνο, όμως, που υποστηρίζω και θα προσπαθήσω (επιγραμματικά, έστω) να αποδείξω είναι ότι η απόφαση για ένταξη στην ΟΝΕ αποτελεί πολιτική επιλογή, η οποία θα μπορούσε (και θα έπρεπε) να επιδιώκεται έστω και αν οι οικονομικές συνέπειες ήταν ανύπαρκτες, ή και αρνητικές. Η ΟΝΕ, πριν και πολύ περισσότερο απ' οτιδήποτε άλλο, αποτελεί ανώτερη μορφή ολοκλήρωσης. Η απόφαση για συμμετοχή σε αυτή ταυτίζεται με την απόφαση συμμετοχής σε εκείνη την ομάδα χωρών που θέλει να προχωρήσει στην κατεύθυνση «περισσότερης» Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Κι αυτό σε μια στιγμή που η διεύρυνση προς Ανατολάς όχι μόνο επαναφέρει στην πιο ακραία του μορφή το δίλημμα «διεύρυνση ή εμβάθυνση», αλλά και καθιστά μαθηματικά βέβαιη τη θεσμοθέτηση της «ευέλκτης» πορείας, την επίσημη δηλαδή αποδοχή ότι τα στάδια ολοκλήρωσης θα διαφέρει από χώρα σε χώρα.

του Αχιλλέα Μπισσού

Η ένταξη στην ΟΝΕ αποτελεί την αναγκαία συνθήκη για την παραμονή της Ελλάδας στο πιο προωθημένο επίπεδο Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Όχι, όμως, και ικανή συνθήκη. Η ολοκλήρωση σημαίνει πρωτίστως σύγκλιση στόχων και πολιτικής, και η μεγιστοποίηση του εθνικού οφέλους προϋποθέτει αυτή τη σύγκλιση. Σύγκλιση στόχων και πολιτικής σε όλους τους τομείς, και μάλιστα κατεξοχήν στο ζήτημα των σχέσεων με την Τουρκία. Η λογική της αυτοαπομόνωσης, που αποπροσανατόλισε την ελληνική πολιτική κατά το μεγαλύτερο διάστημα της Ευρωπαϊκής μας παρουσίας, εμπόδισε την πλήρη συμμετοχή της χώρας στο Ευρωπαϊκό γίγνεσθαι, και κυρίως απομάκρυνε την επίλυση των διαφορών της Ελλάδας με την Τουρκία. Η ένταξη στην ΟΝΕ συνδέεται άμεσα με το μέγιστο αυτό εθνικό ζήτημα. Η μεγιστοποίηση των ωφελειών από τη συμμετοχή στην ΟΝΕ, η Ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, η ένταξη της Κύπρου, η επίλυση του Κυπριακού και οι όλονα στενότερες διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας αλληλεξαρτώνται και αλληλοεπηρεάζονται, αποτελώντας συνιστώσες του ίδιου μείζονος εθνικού στόχου.

Τη θέση αυτή θα προσπαθήσουν να τεκμηριώσουν όσα ακολουθούν, αφού πρώτα όμως απορρίψουν κάποιους μύθους και κάποιες μισές αλήθειες ως προς την ίδια την ΟΝΕ, την ένταξη σε αυτή και την πορεία ένταξης.

• Η στάση απέναντι στην ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ δεν μπορεί να συνδέεται –αρνητικά ή θετικά– με την τοποθέτηση απέναντι στην «παγκοσμιοποίηση». Αν και η ανάγκη να αντιμετωπιστεί η παγκοσμιοποίηση αποτέλεσε (ίσως) μια από τις γενεσιουργές αιτίες της απόφασης για την ΟΝΕ, η ίδια η «οικονομική και νομισματική ένωση», όπως αυτή αποφασίστηκε, είναι νομισματική, ελαχίστα οικονομική, διόλου ή ψευδεπίγραφα πολιτική, με τεχνητή

και ανεπαρκέστατη θεσμική αρχιτεκτονική. Είναι, όμως, μη αναστρέψιμη. Ο ίδιος δε ο περιφημος όρος «παγκοσμιοποίηση» σημαίνει τόσο διαφορετικά πράγματα για διαφορετικούς ανθρώπους, ώστε είναι αμφίβολο αν έχει οποιαδήποτε χρησιμότητα.

ψεις αποτελεί κατεξοχήν αριστερή πολιτική.

• Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της ΟΝΕ είναι ότι αποτελεί ανώτερη μορφή ολοκλήρωσης. Η ίδια η λογική της ολοκλήρωσης, εξάλλου, οδηγεί όχι μόνο στην ονομαστική και την πραγματική σύγκλιση, αλλά και (πρωτίστως) στη

Σκέψεις για την ένταξη στην ΟΝΕ

• Η στάση απέναντι στο μείζον γεγονός της ένταξης στην ΟΝΕ δεν πρέπει να συνδέεται με την κριτική αποτίμηση της πορείας προς την ένταξη. Η οικονομική πολιτική με στόχο τη μείωση του πληθωρισμού, η σταθεροποιητική πολιτική, το “νοικοκύρεμα” των δημόσιων οικονομικών, οι συνέπειες της πολιτικής αυτής ως προς το κόστος του χρηματος, τα επιτόκια, κ.λπ., αποτελούσε ασφαλώς απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη στην ΟΝΕ, αλλά θα μπορούσε –και θα όφειλε– να υπάρξει και ανεξάρτητα από αυτή. Το επιτεύγμα εν προκειμένω είναι τεράστιο και διόλου αυτονόητο (όπως περίπου προσπαθεί να το εμφανίσει η αντιπολίτευση), ιδιαίτερα μάλιστα μετά από μια μακρά περίοδο αχαλίνωτου λαϊκισμού και ακρατής ανευθυνότητας στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής.

• Η ανάπτυξη δεν μπορεί να στηριχθεί στη χαοτική συνύπαρξη πληθωρισμού, ανεξέλεγκτων δημόσιων οικονομικών, μωπικής πολιτικής. Ούτε, όμως, η εξοδος από αυτόν τον φαύλο κύκλο αρκεί για να εισέλθει η οικονομία και η κοινωνία σε πορεία ανάπτυξης. Χρειάζεται και δημόσια αναπτυξιακή πολιτική, και μάλιστα ρηξη με ορισμένες κυρίαρχες κοινωνικές δομές –κυρίως αυτές που σχετίζονται με τον δημόσιο τομέα. Η ρηξη με αυτές τις βαθιά ριζωμένες δομές και αντιλη-

σύγκλιση στόχων και τη σύγκλιση πολιτικών. Η σύγκλιση στόχων καθιστά κάθε «εθνικό πρόβλημα» πρόβλημα του συνόλου, ενώ η σύγκλιση πολιτικής οδηγεί –όχι βέβαια μονομερώς, αλλά αμφίδρομα– σε συνυπολογισμό των εθνικών ευαισθησιών.

• Η σύγκλιση στόχων και πολιτικής προϋποθέτει και συνεπάγεται τη βελτίωση των σχέσεων με την Τουρκία. Η δρομολόγηση της επίλυσης των διαφορών μας δεν αποτελεί «αναγκαίο κακό», αλλά τον μέγιστο εθνικό στόχο. Η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας και η ανάπτυξη των οικονομι-

κών, πολιτικών, αμυντικών σχέσεων μαζί της –έστω και με το μανδύα της υποψηφιότητας, και όχι κατ' ανάγκην της πραγματικής προοπτικής ένταξής της– ενδιαφέρει φυσικά τους εταίρους μας, ενδιαφέρει όμως πολύ περισσότερο την Ελλάδα. Η αναγνώριση αυτής της απλής αλήθειας και η αλλαγή κλίματος στις σχέσεις των δύο χωρών αποτελεί, κατά τη γνώμη μου, την επαναστατικότερη μεταβολή στην εξωτερική μας πολιτική κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Το σημερινό καλό κλίμα θα πρέπει να το ακολουθήσει αύριο η δρομολόγηση συμφωνίας σε όλους τους τομείς. Το πνεύμα συνεννόησης θα πρέπει να ακολουθήσει διάλογος, αυτόν η διαπραγμάτευση, και τέλος η συμφωνία. Η ελληνική διπλωματία θα κριθεί όχι από το πόσο θα μπορεί να αντιστέκεται στο διάλογο, αλλά από το πώς θα επιτύχει την καλύτερη δυνατή συμφωνία.

• Η προοπτική ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. αναβαθμίζει την προοπτική επίλυσης του Κυπριακού. Η αυτονόμηση της διαδικασίας ένταξης από την επίλυση αποτελεί μεγάλη ελληνική επιτυχία, αλλά η ένταξη ως παγίωση της σημερινής «μη λύσης» δεν αποτελεί ρεαλιστική προοπτική. Η Κύπρος μπορεί να ενταχθεί υπό τη διπλή προϋπόθεση της δρομολόγησης τόσο της επίλυσης του Κυπριακού, όσο και γενικότερα των Ευρω-τουρκικών σχέσεων.

• Η φιλολογία για σύντομη διεύρυνση της Ε.Ε. με (μερικές, έστω) από τις σημερινές υποψήφιες χώρες ενέχει μεγάλη δόση υποκρισίας. Διεύρυνση θα υπάρξει μόνο αφού θεσμοθετηθεί επίσημα και με σαφήνεια η «αρχή της ευελιξίας». Μόνο, δηλαδή, αν γίνει αποδεκτό ότι όλες οι χώρες της Ευρώπης έχουν δικαίωμα συμμετοχής σε ένα σύστημα θεσμών και αξιών χωρίς διαχωριστικές γραμμές, αλλά και ότι από τις χώρες αυτές μόνο ορισμένες είναι διατεθειμένες και έτοιμες για «περισσότερη ολοκλήρωση». Η ΟΝΕ θα αποτελέσει τη βάση και το εφαλτήριο για περισσότερη Ευρώπη. Η συμμετοχή σε αυτή, αρνητικά μὲν απομακρύνει τον κίνδυνο να βρεθεί η χώρα στην «περιφέρεια» της νέας Ευρώπης, θετικά δε εξασφαλίζει τη συμμετοχή μας στη διαδικασία λήψης των πιο προωθημένων και προωθητικών αποφάσεων.

Η ένταξη στην ΟΝΕ αποτελεί ιστορική επιτυχία ανάλογη με την προ εικοσαετίας ένταξη στην τότε ΕΟΚ. Η στιγμή είναι εξίσου ιστορική και ο κίνδυνος να επαναληφθεί το ίδιο λάθος (να θεωρηθεί, δηλαδή, ότι οι προσπάθειες ολοκληρώθηκαν με την είσοδο) είναι πάντοτε υπαρκτός. Η πρόκληση να λειτουργήσει η ένταξη όχι ως κατάληξη αλλά ως αφετηρία μιας πραγματικά νέας πολιτικής είναι τεράστια. Μιας νέας πολιτικής σε όλους τους τομείς, με πρώτον εκείνον των εξωτερικών σχέσεων. Μιας πολιτικής που θα δώσει τη δυνατότητα στην Ελλάδα να ξεφύγει οριστικά από τη μιζέρια του χθες. Μιας πολιτικής χάριν της οποίας αξίζει να συστρατευτεί κανείς.



Τα (μη) μετέωρα βήματα της οικονομίας



Μετά την ενεργειακή κρίση του 1973 και έως το τέλος της δεκαετίας του 1970, οι εντυπωσιακοί μεταπολεμικοί ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης της χώρας μας επιβραδύνθηκαν, αλλά συνέχισαν να ξεπερνούν αυτούς των χωρών της Δυτικής Ευρώπης. Έτσι, διατηρήθηκαν οι προσδοκίες για συνέχιση στο μέλλον των εξαιρετικών οικονομικών επιδόσεων και το μεταπολεμικό αναπτυξιακό μοντέλο δεν αμφισβητήθηκε. Η οικονομική πολιτική της Ν.Δ. εξακολούθησε όπως και στο παρελθόν να είναι επεκτατική (οι μισθοί αυξήθηκαν σημαντικά, αφού είχαν παραμείνει καθηλωμένοι επί Χούντας), ενώ ο ρόλος του κράτους διευρύνθηκε ουσιαστικά με την κρατικοποίηση μεγάλων επιχειρήσεων. Ωστόσο, άρχισαν να αναδεικνύονται οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και ο πληθωρισμός δεν άργησε να αγγίξει το 25%.

Το 1981 το ΠΑΣΟΚ ανέλαβε την εξουσία σε κλίμα ευφορίας, για να εφαρμόσει ένα ριζοσπαστικό πρόγραμμα ανακατανομής των εισοδημάτων και αναμόρφωσης του κοινωνικού κράτους, σύμφωνα με τις προσδοκίες της ευρείας κοινωνικής συμμαχίας που το στήριζε.

Στην πρώτη θητεία του (1981-1985) το ΠΑΣΟΚ ακολούθησε επεκτατική πολιτική για τη βελτίωση των εισοδημάτων και τη στήριξη της απασχόλησης. Τα εισοδήματα αυξήθηκαν, αλλά το ίδιο συνέβη με τον πληθωρισμό και τα ελλείμματα. Η πολιτική αυτή δεν ήταν διατηρήσιμη, γι' αυτό και στη δεύτερη κυβερνητική θητεία του το ΠΑΣΟΚ υποχρεώθηκε να αθετήσει τις προεκλογικές του υποσχέσεις, εφαρμόζοντας ένα αυστηρό σταθεροποιητικό πρόγραμμα, με στόχο των περιορισμό των μακροοικονομικών ανισορροπιών. Οι αντιδράσεις προήλθαν απ' όλα τα πολιτικά κόμματα και τα συνδικάτα, και ήταν

έντονες. Αλλά και πολλοί στο ΠΑΣΟΚ δεν κατανοούσαν πώς ένα σοσιαλιστικό κόμμα μπορεί να εφαρμόζει περιοριστική πολιτική για τη βελτίωση της οικονομίας. Κι όμως, η εφαρμογή του προγράμματος έδειξε ότι η σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας ήταν εφικτή.

Μετά την εγκατάλειψη του σταθεροποιητικού προγράμματος, το ΠΑΣΟΚ ακολούθησε και πάλι επεκτατική πολιτική, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε στις χώρες της τότε ΕΟΚ. Το αποτέλεσμα ήταν η οικονομία να κινείται σε αποσταθεροποιητική τροχιά, αποκλίνοντας από τις επιδόσεις των εταίρων μας και δυσκολεύοντας ολοένα και περισσότερο την ενσωμάτωση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Τελικά, μπορεί να πει κανείς ότι η διαχείριση του ΠΑΣΟΚ κατά τη δεκαετία του 1980 χαρακτηριζόταν από πολιτικό βολонταρισμό, που υποβάθμιζε τις δυνάμεις της αγοράς και τις διεθνείς τάσεις, ενώ δεν αντιλαμβανόταν ότι οι μεταρρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της αγοράς αποτελούσαν παγκόσμιο φαινόμενο.

Το 1989 το ΠΑΣΟΚ έχασε τις εκλογές σε κλίμα καχυποψίας και πώλωσης. Μετά από τρεις συνεχείς εκλογικές αναμετρήσεις, το 1990 επανήλθε στην εξουσία η Ν.Δ., υπό την ηγεσία του Κ. Μητσοτάκη. Η Ν.Δ. εφάρμοσε πρόγραμμα διαρθρωτικής προσαρμογής και σταθεροποίησης της οικονομίας, με κεντρική φιλοσοφία τη φιλελεύθερη πρόταση για μείωση του ρόλου του κράτους μέσω εκτεταμένων ιδιωτικοποιήσεων. Το πρόγραμμα αντιμε-

τώπισε απρόσμενα ισχυρές αντιδράσεις. Επικράτησε κοινωνική δυσaréσκεια και αναταραχή, ενώ η ιδεολογική του χροιά οδήγησε στην πολιτικοποίηση των αιτημάτων. Τελικά, δεν κατάφερε να επιτύχει τους στόχους που είχε θέσει. Ωστόσο, η ελληνική κοινωνία είχε αρχίσει βαθμιαία να ευαισθητοποιείται ως προς τα τεράστια οικονομικά προβλήματα που έθεταν σε κίνδυνο την Ευρωπαϊκή της προοπτική.

Το Πρόγραμμα Σύγκλισης, που θα οδηγούσε τη χώρα στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, εφαρμόστηκε τελικά από το ΠΑΣΟΚ, μετά από την εντυπωσιακή του επάνοδο στην εξουσία το 1993. Το καινούργιο στοιχείο ήταν η μεταστροφή στις θέσεις του ΠΑΣΟΚ (που οριστικοποιήθηκε με την εκλογή του Κ. Σημίτη στην αρχηγία του κόμματος) σε σημαντικά θέματα, όπως είναι η πλήρης αποδοχή του Ευρωπαϊκού προσανατολισμού της χώρας, ή ο επαναπροσδιορισμός των διαρθρωτικών πολιτικών και του ρόλου του δημόσιου τομέα.

Η πολιτική σταδιακής προσαρμογής του ΠΑΣΟΚ ήταν ιδιαίτερα επιτυχής. Η πιστή εφαρμογή του φιλοδοξού Προγράμματος Σύγκλισης από την κυβέρνηση Σημίτη προσέδωσε αξιοπιστία στην πολιτική της, οδηγώντας τη χώρα στην ΟΝΕ. Ο Κ. Σημίτης σταθεροποίησε τη οικονομία, περιόρισε τον πληθωρισμό και την αβεβαιότητα. Δημιούργησε συνθήκες διατηρήσιμης ανάπτυξης με τη συμβολή των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, που ελαχιστοποίησαν το κοινωνικό κόστος της διαρθρωτικής προσαρμογής. Αποκατέστησε την εμπιστοσύνη του ιδιωτικού τομέα, ενώ παράλληλα βελτίωσε την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων. Ωστόσο, δεν μπόρεσε να προωθήσει τις αντίστοιχα αναγκαίες μεταρρυθμίσεις στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Επ' αυτού, όμως, αξίζει ίσως να επανέλθουμε.



Ενα από τα βασικά συμπεράσματα από τη μέχρι σήμερα εφαρμογή πολυετών αναπτυξιακών προγραμμάτων στην Ελλάδα (ΜΟΠ, ΚΠΣ Ι, ΚΠΣ ΙΙ) είναι ότι η επάρκεια οικονομικών πόρων και η κατανομή τους στους διάφορους τομείς και φορείς δεν αρκούν για να επιτευχθεί το προσδοκώμενο αναπτυξιακό αποτέλεσμα, δηλαδή η έγκαιρη και ουσιαστική κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

Δεν αρκεί επίσης η δυνατότητα μακροχρόνιου σχεδιασμού και προγραμματισμού, που εξασφαλίζουν από τη φύση τους τα προγράμματα αυτά σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, για την επίτευξη των στόχων της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, της ανάπτυξης και της απασχόλησης.

Υπάρχουν ορισμένες πρόσθετες προϋποθέσεις, που είναι απαραίτητες προκειμένου να αξιοποιηθούν (και όχι απλά να απορροφηθούν) οι διαθέσιμοι πόροι.

Σε πρώτη προτεραιότητα τίθεται η αποτελεσματικότητα του αναπτυξιακού σχεδιασμού. Ο προσδιορισμός των κριτηρίων επιλογής των έργων και δράσεων, που θα οδηγήσουν στη δημιουργία των σύγχρονων υποδομών, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό και την ουσιαστική αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού.

Είναι κρίσιμο οι αναπτυξιακές επιλογές να διέπονται από τη λογική της μονιμότερης αναβάθμισης της υπάρχουσας κατάστασης και της διατηρήσιμης και μετά την ολοκλήρωση του ΚΠΣ αναπτυξιακής πορείας, ώστε να προωθείται η πραγματική σύγκλιση με τους Ευρωπαϊκούς μέσους όρους ευημερίας και ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να ξεπεραστούν οριστικά αδράνειες και παραδοσιακές πρακτικές, όπως η κεντρική κατανομή των πόρων με τη λογική της «εκ των άνω» προσέγγισης (όπου τελικά πρυτανεύουν κριτήρια

Επάρκεια πόρων και αναπτυξιακό αποτέλεσμα

ισορροπιών ανάμεσα σε τομεακές ή τοπικιστικές αντιθέσεις, οι οποίες δεν συνδέονται συνήθως με τις αναπτυξιακές ανάγκες), ή ο κατακερματισμός των έργων για να «πάρουν όλοι κάτι» αν και οι πόροι δεν επαρκούν για την ολοκλήρωση όλων των έργων, ή η προώθηση έργων δεύτερης σημασίας ή και άχρηστων σε μια περιοχή -εις βάρος, φυσικά, άλλων.

Μια άλλη προϋπόθεση είναι ο εκσυγχρονισμός και η βελτίωση της απόδοσης του κράτους των φορέων και μηχανισμών σχεδιασμού, αξιολόγησης, διαχείρισης και εκτέλεσης των προγραμμάτων και των έργων. Αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία σήμερα, λόγω του μεγέθους του ΚΠΣ ΙΙΙ και των νέων αυστηρότερων κανονισμών των διαρθρωτικών ταμείων.

Το στάδιο της προετοιμασίας των έργων (μελέτες κόστους-οφέλους, εγκρίσεις, τεχνικές μελέτες, τεύχη διαγωνισμού, άδειες, αναθέσεις, συμβάσεις, κ.λπ.), ώστε να επιτυγχάνεται έγκαιρα η λεγόμενη τεχνική ωριμότητα, είναι σημαντικό και θα πρέπει να προηγείται της απόφασης για χρηματοδότηση. Κι αυτό γιατί για πρώτη φορά υιοθετείται η αυτόματη αποδέσμευση έργων, και επομένως η απώλεια πόρων που δεν απορροφώνται μέχρι τη λήξη του δεύτερου χρόνου από τη δέσμευση.

Βασική προϋπόθεση επίσης για την επίτευξη του προσδοκώμενου αναπτυξιακού αποτελέσματος από τη εκτέλεση ενός έργου είναι να υπάρχει πρόβλεψη και προγραμματισμός όλων των απαιτούμενων συμπληρωματικών τεχνικών, οργανωτικών και διοικητικών ενεργειών καθώς και κάλυψη των λειτουργικών του εξόδων, ώστε να τίθεται σε παραγωγική λειτουργία και να αρχίζει να αποδίδει αμέσως και όχι, ετεροχρονισμένα (πληρώνουμε τώρα για να επωφεληθούμε αργότερα). Δεν επιτρέπεται να επαναληφθούν περιπτώσεις κατασκευής νοσοκομείων που δεν θα έχουν έγκαιρα τον ειδικό εξοπλισμό και τη στελέχωση για να λειτουργήσουν, ή βιολογικών καθαρισμών χωρίς να υπάρχουν δίκτυα αποχέτευσης, ή έργων που είναι αμφίβολο αν οι υπηρεσίες ή τα προϊόντα τους θα έχουν τελικά άμεση ζήτηση.

Στρατηγική, τέλος, σημασία έχουν, δίπλα στις πολιτικές για τη συνοχή και την απασχόληση, και οι οριζόντιες αρχές της ποιότητας και της αειφορίας.

Ο ποιοτικός έλεγχος και η διασφάλιση της επιθυμητής ποιότητας είναι δραστηριότητες ενσωματωμένες στη παραγωγική και αναπτυξιακή διαδικασία, όχι μόνο για λόγους λειτουργικούς, αισθητικούς και υψηλής απόδοσης, αλλά και γιατί συνδέονται άμεσα με την ασφάλεια, την υγιεινή και την προστασία του περιβάλλοντος.

Η αειφόρος ανάπτυξη επιδιώκεται πλέον, σύμφωνα με τις Ευρωπαϊκές και διεθνείς συνθήκες, μέσω της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής πολιτικής σε όλες τις άλλες πολιτικές, και ιδιαίτερα στους πέντε κρίσιμους τομείς (βιομηχανία, γεωργία, ενέργεια, μεταφορές, τουρισμός). Οι χρηματοδοτήσεις των διαρθρωτικών ταμείων προϋποθέτουν την εφαρμογή της αρχής «Ο ρυπαίων πληρώνει» και τη συμμόρφωση με τις περιβαλλοντικές πολιτικές μέσω των Στρατηγικών Περιβαλλοντικών Αποτιμήσεων και των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων κάθε έργου. Σε αυτά θα πρέπει να προστεθεί και ο έλεγχος της εφαρμογής των περιβαλλοντικών όρων μέσω των κατάλληλων μηχανισμών, όπως είναι η δημιουργία του Σώματος Ελεγκτών Περιβάλλοντος.

Η ικανότητά μας να επιτυγχάνουμε ως χώρα την πλήρη απορρόφηση των κοινοτικών πόρων έχει αποδειχθεί. Μένει, όμως, αρκετός δρόμος για να προσεγγιστεί ο στόχος της πλήρους και ουσιαστικής αξιοποίησής τους, με κριτήρια αποτελεσματικότητας, απόδοσης, ποιότητας και αειφορίας.

του Σπρόντη Λώλου

του Νίκου Δισκουλάκη

Μισές και ολόκληρες αλήθειες για την απασχόληση

του Ηλία Ευθυμίου

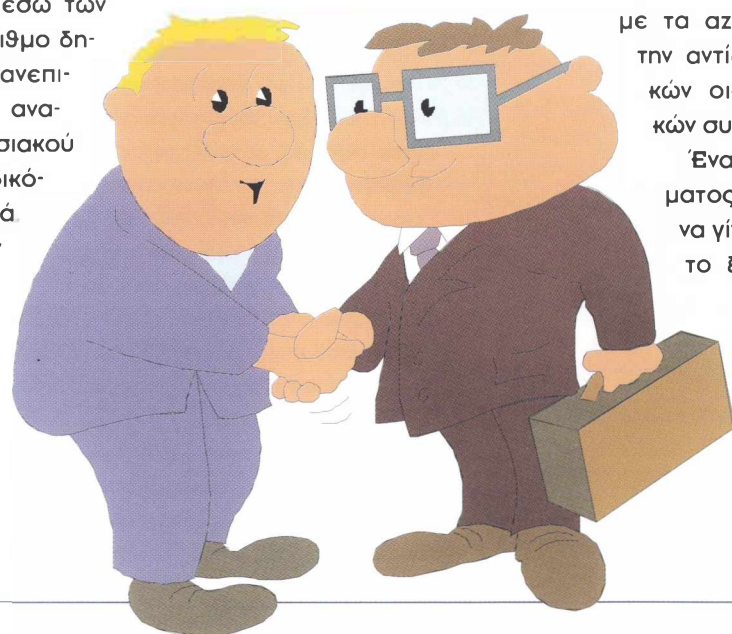
Το θέμα της ανεργίας βρίσκεται και πάλι στο επίκεντρο της πολιτικής συζήτησης με αφορμή της εκλογής. Όμως, ο διάλογος ελάχιστα ασχολείται με την ουσία του θέματος. Για παράδειγμα, οι γενικές αναφορές που συναρτούν την ανεργία με το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης δεν ανταποκρίνονται στην πολυπλοκότητα του προβλήματος. Πολύ συχνά η ανάπτυξη μπορεί να καταργεί θέσεις εργασίας, είτε εξαιτίας των αναπροσαρμογών στις παραγωγικές δομές, είτε εξαιτίας των αλλαγών στο επίπεδο της τεχνολογίας. Η εκμνησίωση του γεωργικού τομέα, για παράδειγμα, και η εντατικοποίηση της παραγωγής συρρικνώνουν την εργασιακή βάση και στρέφονται στην αναζήτηση κεφαλαίων (ή τεχνολογίας υψηλού επιπέδου). Με την έννοια αυτή, το εργασιακό περιεχόμενο της παραγωγής θα έπρεπε να αποτελέσει κεντρικό στοιχείο του σχεδιασμού της οικονομίας (στο βαθμό που το κράτος μπορεί να παρέμβει μέσω του συστήματος των χρηματοδοτήσεων και της πίστωσης).

Από την άλλη μεριά, η έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού αποτελεί μόνιμο πρόβλημα για την εργοδοσία, ενώ παράλληλα άνεργοι με ακατάλληλα πτυχία συνωστίζονται στους διαδρόμους των δημοσίων οργανισμών για τον περίφημο διορισμό. Η εποχή, όμως, της συγκάλυψης της «δομικής ανεργίας» μέσω των προσλήψεων στον ήδη υπεράριθμο δημόσιο τομέα έχει παρέλθει ανεπιστρεπτή. Απαιτείται, επομένως, αναπροσανατολισμός του εργασιακού δυναμικού προς εκείνες τις ειδικότητες που έχει ανάγκη η αγορά. Απαιτείται επίσης γνώση των δυνατοτήτων με προγράμματα έρευνας, καθώς και εκσυγχρονισμός των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, με βάση σεναρία μακροχρόνιας πνοής. Τέτοιες δυνατότη-

τες στον τομέα του περιβάλλοντος αποτελούν τα σχέδια διαχείρισης ευαίσθητων περιοχών (Natura 2000) και η νέα πολιτική της Ε.Ε. στην κατεύθυνση της αειφορικής γεωργίας. Φοβούμαι ότι η προσπάθεια για διεκδίκηση των χρηματοδοτήσεων από το ΚΠΣ (την οποία με ανέλπιστα επιτυχία διεκπεραίωσε η παρούσα κυβέρνηση) δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη μέριμνα για τη διασφάλιση των απαιτήσεων σε ειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό.

Η εργασία είναι, τέλος, ακριβή. Οι επιβαρύνσεις στο βασικό κόστος εργασίας είναι από τις κυριότερες πηγές εσόδων για το κράτος και τους ασφαλιστικούς οργανισμούς. Όμως, είναι και λόγος για την αποφυγή νέων προσλήψεων εκ μέρους της εργοδοσίας, ή επενδύσεων/επεκτάσεων με υψηλό εργασιακό περιεχόμενο. Η πρόταση που από καιρό αιωρείται, τόσο στους κύκλους των Πράσινων όσο και σε κύκλους της ευρωπαϊκής Σοσιαλδημοκρατίας, είναι η φορολογική μεταρρύθμιση που θα μετακυλίει μέρος από τους υπάρχοντες φόρους στην εργασία προς φόρους στους μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους. Έτσι, η εργασία θα γίνει φτηνότερη, θα περιοριστεί η «σπατάλη» του φυσικού περιβάλλοντος, και το κράτος δεν θα στερηθεί των εσόδων του. Λύση απλή όσο και το αβγό του Κολόμβου. Που, ωστόσο, μένει στο συρτάρι με τα αζήτητα, αφού συναντά την αντίδραση των συντηρητικών οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων.

Ένας διάλογος επί του θέματος θα ήταν χρήσιμος. Για να γίνει, μεταξύ άλλων, και το ξεκαθάρισμα ανάμεσα σε γνήσιους υπέρμαχους του «δικαιώματος στην εργασία» και απλούς υποκριτές.



Π

Στις αρχές της νέας χιλιετίας γίνεται όλο και σαφέστερο ότι απαιτούνται συνεπείς, διατομεακές και καλά συντονισμένες πολιτικές για την προστασία του περιβάλλοντος και την επίτευξη της βιωσιμότητας. Οι πολιτικές αυτές οφείλουν να αγκαλιάζουν όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, με στόχο την αποκατάσταση των φυσικών ισορροπιών, αλλά και την εξυγίανση και τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας.

Προκειμένου να μειωθεί η σπατάλη των φυσικών πόρων και να αντιμετωπιστεί η ρύπανση, προκειμένου να προωθηθούν οι καθαρές τεχνολογίες και να αναβαθμιστεί το αστικό περιβάλλον, προκειμένου να ανασυγκροτηθεί ο αγροτικός χώρος και να περιοριστούν οι κίνδυνοι από την αλόγιστη χρήση ουσιών, απαιτείται ορθολογική, κοινωνικά αποδοτική και οικονομικά αποδοτική περιβαλλοντική πολιτική, η οποία θα δημιουργήσει επιπλέον νέες θέσεις εργασίας και θα καταστήσει βιώσιμες τις αναπτυξιακές στρατηγικές των επιμέρους τομέων της οικονομίας.

Στην Ευρώπη, τα σχετικά με το περιβάλλον Προγράμματα Δράσης (και ειδικά το τελευταίο) καταρτίστηκαν κατά τρόπο που να ανταποκρίνονται στους στόχους και τις αρχές της βιωσιμότητας, της προαγωγής των αρχών της πρόληψης και της συνυπευθυνότητας. Εντούτοις, το ίδιο το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τονίζει ότι «πολλές από τις σημερινές μορφές οικονομικής δραστηριότητας δεν είναι βιώσιμες από περιβαλλοντική σκοπιά» και ζητά «προοδευτικό αναπροσανατολισμό της ανάπτυξης» προς πρότυπα βιώσιμα, συμπιερώντας ότι «η επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης απαιτεί σημαντικές τροποποιήσεις των υφιστάμενων προτύπων ανάπτυξης, παραγωγής, κατανάλωσης, και εν γένει κοινωνικής συμπεριφοράς».

Ταυτόχρονα, αρχίζει να γίνεται κατανοητό ότι οι πιο πάνω τροποποιήσεις δεν αποτελούν αναγκαστικά βάρος για την οικονομία, ούτε μειώνουν τις θέσεις εργασίας. Αντίθετα, κατάλληλα σχεδιασμένες, ενδέχεται να συνιστούν ευκαιρίες για την ανάκαμψη των οικονομιών, την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης, την απορρόφηση της ανεργίας.

Ο αναπροσανατολισμός αυτός δεν προσκρούει μόνο στην έλλειψη βούλησης -κοινωνικής ή πολιτικής- ή στα τεχνολογικά όρια. Προσκρούει πρωτίστως στην πολυπλοκότητα των σχετικών ζητημάτων και στον διατομεακό τους χαρακτήρα. Συχνά οι περιβαλλοντικές πολιτικές βρι-

Βιωσιμότητα: νέες απαιτήσεις και προοπτικές

σκονται αντιμετώπιες με τις παραδοσιακές πολιτικές απασχόλησης και ανάπτυξης, οι οποίες προάγουν την αύξηση του ΑΕΠ ανεξάρτητα από ενδεχόμενες επιπτώσεις στο περιβάλλον και την κοινωνία.

Οι οικονομικές δραστηριότητες οφείλουν να ενσωματώσουν την περιβαλλοντική διάσταση. Η περιβαλλοντική πολιτική οφείλει να αγκαλιάσει όλες τις άλλες πολιτικές. Ο τουρισμός, η γεωργία, η βιομηχανία, το εμπόριο, οι μεταφορές, η οικιστική δραστηριότητα, οφείλουν να δεχθούν ότι η υγεία των οικοσυστημάτων συνεπάγεται την ύπαρξη υγιούς οικονομικής βάσης. Κι ακόμα, ως οικονομικοί τομείς οφείλουν να συντονιστούν προκειμένου να επιτευχθούν τα άριστα αποτελέσματα. Οικονομία και οικολογία οφείλουν να προσεγγίσουν αλληλεπιδρώντας, αν το μέλλον πρόκειται να είναι βιώσιμο.

Το δύσκολο αυτό έργο δεν είναι δυνατόν να έρθει εις πέρας χωρίς φορείς και οργανισμούς που θα προτείνουν μια «οργανική» σύλληψη της πολιτικής και των πολιτικών. Εδώ και χρόνια έχει γίνει σαφές ότι οι αρμοδιότητες περί το περιβάλλον διαχέονται σε σειρά υπουργείων και δημοσίων οργανισμών, σε όλα τα επίπεδα της διοίκησης. Έχει ακόμα γίνει σαφές ότι πολλά από τα οικολογικά προβλήματα δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν σε εθνικό επίπεδο, καθώς απαιτούν ευρύτερες συνεργασίες, συχνά ηπειρωτικού ή και οικουμενικού χαρακτήρα.

Σε επίπεδο κρατικών δομών, αυτό έγινε αντιληπτό ήδη εδώ και μιάμιση δεκαετία. Απεικονίστηκε στις απαιτήσεις των κοινωνικών

κινήσεων, αλλά και ενίοτε στις κυβερνητικές βουλήσεις για τη δημιουργία Εθνικών Φορέων Περιβάλλοντος, οι οποίοι θα συγκέντρωναν τις επιμέρους αρμοδιότητες. Στην πράξη, η απαίτηση αυτή δεν υλοποιήθηκε ποτέ, τουλάχιστον στην ολότητά της. Στη χώρα μας απεικονίστηκε στον ν. 1650/1986, ο οποίος προέβλεπε τη δημιουργία Ενιαίου Φορέα Περιβάλλοντος, αλλά η πολυπλοκότητα του ζητήματος δεν επέτρεψε την υλοποίησή του. Σε σημαντικό βαθμό, το ρόλο αυτό κληθήκε να παίξει το ΥΠΕΧΩΔΕ, ενισχυόμενο με αρμοδιότητες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Όμως, έγινε έτσι φανερό ότι ένα και μόνο υπουργείο δεν μπορεί να παίξει συντονιστικό ρόλο. Ότι απαιτείται η επεξεργασία στρατηγικών συλλήψεων σε διεπιστημονική βάση και διυπουργική προσέγγιση, τέτοιων που να μη στερούν τους επιμέρους τομείς της δημόσιας ζωής από τις αρμοδιότητές τους, αλλά να τις αναδιατάσσουν και να τις αναπροσαρμόζουν με στόχο την παραγωγή συντονισμένης περιβαλλοντικής πολιτικής.



του Μιχάλη Μοδινού

Αγροτική οικονομία και ανάπτυξη της υπαίθρου

του Νπολόντο Μαραβέγιο

Η ελληνική αγροτική οικονομία αποτελεί ακόμα και σήμερα σημαντικό τμήμα της εθνικής οικονομίας, συμμετέχοντας κατά 10% περίπου στο ΑΕΠ και κατά 16% περίπου στην απασχόληση του πληθυσμού της χώρας (έναντι 3% και 5%, αντίστοιχως κατά μέσο όρο, στην Ευρωπαϊκή Ένωση).

Όμως, μεγαλύτερη είναι η σημασία της αγροτικής οικονομίας στην ελληνική περιφέρεια (δηλαδή, εκτός των νομών Αθήνας και Θεσσαλονίκης), όπου τα σχετικά ποσοστά φτάνουν το 30% στο ΑΕΠ και το 50% στην απασχόληση (Θράκη, Ήπειρος).

Συνεπώς, η ανάπτυξη της υπαίθρου, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική, δεν μπορεί να στηρι-

χθεί παρά μόνο στον εκσυγχρονισμό της αγροτικής οικονομίας και την επέκταση των δραστηριοτήτων που κινούνται γύρω από την αγροτική οικονομία, όπως η μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων, ο αγροτουρισμός, οι κατασκευές, κ.ά.

Το ζήτημα είναι ότι η αγροτική μας οικονομία βρίσκεται εδώ και αρκετά χρόνια σε αργόσυρτη διαδικασία προσαρμογής, με έκδηλα στοιχεία κρίσης. Η παραγωγή μειώνεται σε απόλυτους όρους και η παραγωγικότητα μένει στάσιμη, ως αποτέλεσμα της αδυναμίας να παραχθούν διεθνώς ανταγωνιστικά (σε ποιότητα και τιμές) προϊόντα και να διατεθούν στην εγχώρια, την ευρωπαϊκή και τη διεθνή αγορά.

Παρά τις τεράστιες προσπάθειες αύξησης των δημοσίων επενδύσεων τα τελευταία χρόνια μέσω του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και παρά τη γενναία εθνική πολιτική κινήτρων για τους νέους αγρότες, οι εκσυγχρονιστικές νησίδες στην αγροτική μας οικονομία παραμένουν σποραδικές. Το μεγαλύτερο τμήμα των αγροτών μας παραμένει προσκολλημένο σε μαζικά παραδοσιακά προϊόντα, τα οποία παράγονται και σε χώρες με άφθονους φυσικούς πόρους ή/και χαμηλό κόστος, και συνεπώς δεν μπορούν να είναι ανταγωνιστικά στη σημερινή εποχή.

Δεδομένου ότι ο διεθνής ανταγωνισμός θα εντείνεται, η προστασία θα μειώνεται –στο πλαίσιο του Γύρου της Χιλιετίας του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ)– και η πολιτική νομιμοποίηση και η οικονομική σκοπιμότητα των αγροτικών επι-

δοτήσεων θα αμφισβητείται συνεχώς (σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα φτάνουν στο 40% του αγροτικού εισοδήματος), ο εκσυγχρονισμός της ελληνικής αγροτικής οικονομίας, και συνεπώς η ανάπτυξη της υπαίθρου, θα πρέπει να στηριχθεί στην παραγωγή επιλεγμένων προϊόντων υψηλής ποιότητας, με σεβασμό στο περιβάλλον. Μόνο έτσι θα κερδηθεί η μάχη της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και θα υπάρχει ελπίδα να συνεχιστούν οι επιδοτήσεις και μετά το Γύρο της Χιλιετίας.

Κρίσιμης σημασίας παράγοντας για να επιτευχθούν τα παραπάνω είναι η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού στη γεωργία (δηλαδή, η ηλικία και η εκπαίδευση των αγροτών). Αυτό υποδεικνύει και την κύρια κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθηθεί η αγροτική πολιτική στη χώρα μας, χωρίς φυσικά να παραβλέπεται η ανάγκη των επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών προς τους αγρότες, η ανάπτυξη της αγροτικής έρευνας, η ενίσχυση των συλλογικών προσπαθειών και οργάνων των αγροτών (συνεταιρισμοί, ομάδες παραγωγών, διεπαγγελματικές οργανώσεις, κ.ά.).

Στην αυγή της νέας χιλιετίας η πολιτική υγείας στη χώρα μας δεν μπορεί να περιορίζεται στο να μπαλώνει τα κουρέλια του υπάρχοντος συστήματος. Ένα νέο συνολικό σχέδιο μεταρρύθμισης του συστήματος υγείας πρέπει να αρχίσει να μπαίνει στα σκαριά.

Σε ό,τι αφορά το ΕΣΥ, τα μεγαλύτερα αδιέξοδα παρουσιάζονται εξαιτίας της ανεπαρκέστατης διοίκησης του, της υποβάθμισης των δημόσιων νοσοκομείων, της απογοήτευσης του ιατρικονοσηλευτικού προσωπικού, της υποτυπώδους ανάπτυξης της πρόληψης και δημόσιας υγείας.

Σε μια εποχή που σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης πραγματοποιούνται μεγάλες αλλαγές με στόχο το μετασχηματισμό των συστημάτων υγείας σε αποκεντρωμένους, αυτοχρηματοδοτούμενους και ανταγωνιστικούς οργανισμούς, δεν μπορεί το ελληνικό ΕΣΥ να συνεχίσει να διοικείται από το γραφείο του εκάστοτε υπουργού Υγείας. Το ΕΣΥ θα πρέπει άμεσα να "αποϊεραρχιστεί" και να αυτοδιοικηθεί στα πρότυπα των ΔΕΚΟ, με σύγχρονες μορφές οργάνωσης και διαχείρισης (Δ.Σ., Γεν. Διευθυντής, κ.λπ.), που θα επιτρέψουν την ορθολογική λειτουργία του και την αποκέντρωση σε περιφερειακή βάση.

Όμως, όπως το ΕΣΥ δεν μπορεί να διοικείται από το γραφείο του εκάστοτε υπουργού Υγείας, έτσι και τα νοσοκομεία δεν μπορούν να βγουν από το τέλμα αν δεν τροποποιηθεί ριζικά το διοικητικό-οικονομικό τους καθεστώς, ώστε να μετατραπούν σε ανώνυμες εταιρείες του δημοσίου. Το σημερινό νομικό καθεστώς (Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου), που ενταφιάζει οποιαδήποτε διαχειριστική επιλογή στις χρονοβόρες και δαδωμένες διαδικασίες της κρατικής γραφειοκρατίας και του δημοσίου λογιστικού, αποτελεί από μόνο του ταφόπλακα για οποιοδήποτε μορφή αποτελεσματικής διοίκησης. Αν στο γεγονός αυτό προστεθούν και τα κομματικά και όχι αξιολογικά κριτήρια με βάση τα οποία διορίζονται συνήθως τα Διοικητικά Συμβούλια των νοσοκομείων, γίνεται αντιληπτό γιατί βρισκόμαστε στα σημερινά χάλια.

Πάνω απ' όλα όμως, η βασική αιτία για την κατάντια των δημόσιων νοσοκομείων είναι η υποβάθμιση του ανθρώπινου παράγοντα. Η μάχη μέχρι σήμερα έχει χαθεί γιατί η πολιτεία δεν μπόρεσε να αναδείξει το ιατρικό, νοσηλευτικό, και διοικητικό προσωπικό των νοσοκομείων σε βασικό συντελεστή της αναγεννητικής προσπάθειας που ευαγγελίστηκε το ΕΣΥ. Με την επιβολή της δημοσιοϋπαλληλικής νοοτροπίας, που επέφερε το καθεστώς της πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης, με την πολιτική των χαμηλών μισθών

Ο εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών υγείας



που ακολουθήθηκε όλα αυτά τα χρόνια (όχι μόνο στο ΕΣΥ, αλλά και στον δημόσιο τομέα γενικότερα) και με την έλλειψη επιστημονικών κινήτρων και κοινωνικής αναγνώρισης, ήταν αναπόφευκτο να οδηγηθεί το ανθρώπινο δυναμικό των νοσοκομείων σε απογοήτευση, σε παθητικότητα, και τελικά σε αντιπαλότητα προς την εκάστοτε πολιτική ηγεσία του υπουργείου Υγείας.

Όμως, τα μεγαλύτερα ίσως προβλήματα προκύπτουν από τον εξοβελισμό της πρόληψης στο περιθώριο της πολιτικής υγείας. Είμαστε η μόνη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς πανεπιστημιακή σχολή Δημόσιας Υγείας, χωρίς εθνικό φορέα Προαγωγής και Αγωγής Υγείας, χωρίς εθνικά προγράμματα κατά του καπνίσματος, για τη σωστή διατροφή, για την πρόληψη των ατυχημάτων, κ.ο.κ. Ο προσανατολισμός του ΕΣΥ, όπως εξάλλου και ο προσανατολισμός όλης της πολιτικής υγείας, παρά τις οδηγίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας και σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει αλλού, είναι στραμμένος σχεδόν αποκλειστικά στην αρρώστια και όχι στην υγεία, στη θεραπεία και όχι στην πρόληψη, στη νοσοκομειακή περιθαλψη και όχι στην πρωτοβάθμια φροντίδα.

Για να μπορέσει να υπάρξει βελτίωση της περιθαλψης του ελληνικού λαού, θα πρέπει επίσης να υπάρξουν ουσιαστικές βελτιώσεις τόσο στις παροχές όσο και στις επιλογές του ασφαλιστικού συστήματος.

Βελτίωση των παροχών σημαίνει πρώτα απ' όλα διαχωρισμό παραγωγών και καταναλωτών. Το ΙΚΑ, για παράδειγμα, δεν έχει κανένα λόγο να διαθέτει υποβαθμισμένες ιατρικές υπηρεσίες (πολυϊατρεία, νοσοκομεία, κ.ά.). Με τα χρήματα που ξοδεύει για τη λειτουργία τους θα μπορούσε να αγοράζει πολύ καλύτερες υπηρεσίες, τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Για να μπορεί, όμως, ο δημόσιος τομέας να "πουλάει" υπηρεσίες στην κοινωνική ασφάλιση θα πρέπει να είναι σε θέση να ανταγωνιστεί τον ιδιωτικό τομέα. Και για να ανταγωνιστεί τον ιδιωτικό τομέα θα πρέπει η κοινωνική ασφάλιση να του

καταβάλλει πραγματικές αμοιβές, και όχι πλασματικές. Αντί, λοιπόν, το κράτος να επιχορηγεί τα υπερχρεωμένα νοσοκομεία, ας επιχορηγήσει τα «φτωχά» ταμεία όσο χρειάζεται για να ανταποκριθούν στις πραγματικές δαπάνες νοσηλείας. Έτσι, όχι μόνο θα σταματήσει η έμμεση επιχορήγηση ταμείων που δεν έχουν ανάγκη ενίσχυσης, αλλά θα εξορθολογιστεί και η οικονομικολογιστική διαχείριση των δημόσιων νοσοκομείων. Όσο για την επιχορήγηση των «φτωχών» ταμείων, αυτή μπορεί να περιοριστεί σημαντικά αν αυτά απαλλαγούν από τα έξοδα συντήρησης δικών τους ιατρικών υπηρεσιών, αλλά και αν πάψει η ασυλία ως προς την εισφοροδιαφυγή και η αιμορραγία των σχετικών πόρων για την ικανοποίηση άλλων αναγκών.

Παράλληλα, είναι φανερό πως δεν μπορεί να συνεχιστεί για πολύ η άναρχη σημερινή πολυδιάσπαση των 100 περίπου διαφορετικών ταμείων υγείας. Οι κλάδοι υγείας των ασφαλιστικών φορέων θα πρέπει να διαχωριστούν, να ομαδοποιηθούν σε 4-5 μεγάλες κατηγορίες και να αποκτήσουν δική τους οργάνωση και διοίκηση. Το κράτος μπορεί να επιβάλλει ένα ελάχιστο πακέτο παροχών για κάθε έλληνα ασφαλισμένο, ενώ τα ομαδοποιημένα ταμεία θα μπορούν να αγοράζουν υπηρεσίες και από τον δημόσιο και από τον ιδιωτικό τομέα. Πάνω απ' όλα όμως, το πιο σημαντικό βήμα που πρέπει να γίνει είναι η δημιουργία συστημάτων οργανωμένης φροντίδας υγείας (managed care), τόσο στη κοινωνική όσο και στην ιδιωτική ασφάλιση. Τα συστήματα αυτά, που έχουν δοκιμαστεί τα τελευταία χρόνια με επιτυχία στο εξωτερικό, έχουν καταφέρει να μειώσουν τα έξοδα περίθαλψης (κυρίως νοσοκομειακής) κατά 30%, δίνοντας μεγάλη έμφαση στην πρόληψη και την πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, αλλά και εφαρμόζοντας σύγχρονα συστήματα συνολικής διαχείρισης των ασφαλισμένων και ποιοτικού ελέγχου των παρεχόμενων υπηρεσιών.



Πολιτική για τον πολιτισμό

της Μυρσίνης Ζορμπά

Η πολιτική για τον πολιτισμό απαιτεί σήμερα στη χώρα μας τον προσδιορισμό ενός νέου πλαισίου, το οποίο να λαμβάνει υπόψη τις αλματώδεις αλλαγές που έχουν συντελεστεί κατά τις τελευταίες δεκαετίες στα ΜΜΕ και τη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου, στις τέχνες και τις τεχνολογίες, στην παιδεία και την ψυχαγωγία, στις κοινωνικές αξίες και τις ιδεολογίες, στα ήθη και τις συμπεριφορές.

Η παγκοσμιοποίηση, η ανάπτυξη της πολιτιστικής βιομηχανίας και οι συνακόλουθες συγχωνεύσεις των ΜΜΕ με τις πολυεθνικές εταιρείες παραγωγής πολιτιστικών προϊόντων δεν αφήνουν αμφιβολία για τη σημασία και το ρόλο που έχει να παίξει μια πολιτική πολιτισμού. Για τους ίδιους λόγους, αποδεικνύεται δύσκολη τόσο η χάραξη στρατηγικής όσο και ο προσδιορισμός των ορίων αυτής της δημόσιας πολιτικής σε σχέση με την αγορά του πολιτισμού, παρά τα ωραία λόγια που συνήθως ακούγονται για την ελευθερία της έκφρασης, την καταπολέμηση των πολιτιστικών ανισοτήτων, την κοινωνική συνοχή, την πολυπολιτισμικότητα και την πολιτιστική διαφορετικότητα. Ο προσδιορισμός των ορίων της πολιτιστικής πολιτικής σε σχέση με την κοινωνία, την οικονομία και

την πολιτική θα ορίσει και τους ίδιους τους στόχους της.

Στις αναπτυγμένες δημοκρατικές κοινωνίες η πολιτιστική πολιτική καλείται να λειτουργήσει ως φίλτρο, μέσα από το οποίο διυλίζονται τα κοινωνικά φαινόμενα, η ιστορική συνείδηση, η πολιτιστική κληρονομιά, οι αναπαραστάσεις των κοινωνικών ομάδων, οι φόβοι και τα οράματα της κοινωνίας. Στόχος είναι να αποσταχθούν τα στοιχεία εκείνα που θα ανατροφοδοτήσουν την κοινωνία με πολιτιστικές αξίες, να ανασταλούν οι κοινωνικές αδράνειες, να εμπλουτιστούν οι συμπεριφορές και οι τρόποι ζωής του σήμερα, να μειωθούν οι αποστάσεις και οι διαφορές, να τονωθεί η κοινωνική συνοχή.

Κοινωνικά φαινόμενα τα οποία έχουν θετικό ή αρνητικό χαρακτήρα, όπως οι διάφορες μόδες που κατά καιρούς εμφανίζονται στην κοινωνία μας ευαισθητοποιώντας και στρέφοντας μεγάλες ομάδες σε κοινό ενδιαφέρον ή σε κοινό τρόπο ζωής (ή και σε παθογένειες, όπως τα ναρκωτικά), αποτελούν επίσης την πρώτη ύλη για την επεξεργασία της πολιτιστικής πολιτικής.

Η αγροτική πολιτική, η αναπτυξιακή πολιτική, ο τουρισμός, η πολιτική περιβάλλοντος, η πολιτική υγείας, η κοινωνική πολιτική, ό,τι σχετίζεται με την ποιότητα ζωής, αλλά και θεμελιώδεις θεσμοί της δημοκρατίας, όπως η δημοσία εκπαίδευση, το Κοινοβούλιο και η κρατική τηλεόραση, έχουν την ανάγκη πολιτιστικών σχεδίων και προγραμμάτων, παράλληλα με τις δικές τους πολιτικές. Αυτά τα σχέδια θα ευαισθητοποιήσουν, θα κάνουν κατανοητή και φιλική την ιδιαίτερη πολιτική τους, θα εκκλαίκευσουν, θα προσαρμόσουν στις ηλικιακές ανάγκες, στο μορφωτικό επίπεδο και στα ενδιαφέροντα επιμέρους ομάδων του πληθυσμού αξίες και στόχους φορείς των οποίων είναι οι πολιτικές αυτές.

Οι λεγόμενες «σκληρές πολιτικές», περασμένες μέσα από την επεξεργασία ενός σχεδίου που θα επιλέξει τα πολιτιστικά συστατικά τους, διαθλούν τα στοιχεία τους με τρόπο που να

μπορούν να απορροφηθούν σε πολλά διαφορετικά επίπεδα από ομάδες του πληθυσμού.

Παράλληλα, η οριοθέτηση των σχέσεων της πολιτιστικής πολιτικής με την οικονομία είναι απαραίτητη σε μια εποχή μεγάλης ανάπτυξης της πολιτιστικής βιομηχανίας και της αγοράς πολιτιστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Στην ουσία, πρόκειται για τις κρίσιμες απαντήσεις στα ερωτήματα που σχετίζονται με τη σκοπιμότητα, το βαθμό και τους τρόπους κρατικής παρέμβασης.

Βγαίνοντας με αποφασιστικό τρόπο από μια περίοδο όπου κυριαρχούσε το κράτος-επιλογέας και κριτής της ποιότητας στην τέχνη, θα πρέπει να αποφύγουμε τόσο την εγκατάλειψη της πολιτιστικής πολιτικής από το κράτος, όσο και την αποκλειστική του αφοσίωση στη χρηματοδότηση της υψηλής πολιτιστικής παραγωγής. Θα πρέπει, επομένως, να επανατοποθετήσουμε τα ζητήματα που αφορούν την παραγωγή, διανομή και κατανάλωση των πολιτιστικών προϊόντων καθώς και το ρόλο που οφείλει να παίξει το κράτος σε αυτή την αλυσίδα κάτω από τις σημερινές συνθήκες.

Η σχέση της πολιτιστικής πολιτικής με την πολιτική είναι η τρίτη από τις αναγκαίες οριοθετήσεις. Τα δύο συστατικά που τη συναποτελούν, ο πολιτισμός και η πολιτική, είναι δύο κόσμοι που βρίσκονται σε διαρκή δυναμική αναμέτρηση. Η επικράτηση του ενός επί του άλλου μπορεί να οδηγήσει είτε σε υπερπολιτικοποίηση είτε σε εσοτισμό, κατευθύνσεις που αναιρούν την ίδια την έννοια της πολιτιστικής πολιτικής. Γι' αυτό και είναι απαραίτητο να μη χάνεται η ισορροπία πολιτισμού και πολιτικής, δηλαδή περιεχομένων και διαχείρισής τους, αλλά αντίθετα να διευκολύνεται η άνθηση του πολιτισμού και η διεύρυνση του πλαισίου του, ώστε αυτός να αγκαλιάζει όσο το δυνατόν περισσότερες πτυχές της κοινωνικής ζωής.

